

UN VALENCIANISME NOU: AMADEU MEZQUIDA (2015)

Abelard Saragossà

Universitat de València / Acadèmia Valenciana de la Llengua

*Al meu avi,
que no ha pogut vore
que el seu vot finalment ha sigut útil*

RESUM

El treball descriu les propostes d'un jove (A. Mezquida, 1986) per a aconseguir que el valencianisme, augmentant la formació i rectificanc errors del passat (§2), siga atractiu per a la majoria de valencians. Contra una concepció essencialista i ètnica (Fuster), cal fonamentar-se en la política: en la consciència i la voluntat, amb transversalitat i consensos. Com que la consciència majoritària entre els valencians és l'espanyola, un objectiu central és desplegar la identitat valenciana (§3). Amb mestria (i amb aportacions importants), l'autor explica de quina manera el valencianisme ha vist Espanya (§4) i per què el fet de no tindre en compte de quina manera els valencians veuen Espanya ha impedit que el valencianisme qualle i es consolide (§5). Això no obstant, hi han hagut fets particulars que han possibilitat una expansió significativa del valencianisme polític (§6). La part dita és el present. De cara al futur, Mezquida proposa una anàlisi aguda del nacionalisme espanyol i com convé que actue el valencianisme (§7). És la part culminant del llibre. Per a quallar, el valencianisme també necessita deduir quins mitjans permetran desplegar internament la identitat valenciana. La ressenya també conté observacions crítiques (estructura del llibre: §2.3 i §3.5; poca reflexió sobre la transformació de la ideologia valencianista i la necessitat de transversalitat: §3.3; història del valencianisme: §7.2).

PARAULES CLAU: nació, identitat, nacionalisme, valencianisme, sociologia, política, història.

ABSTRACT

This work describes a young man proposal (A. Mezquida, 1986) to make Valencianism an appealing ideology to the majority of Valencians, by means of increasing training and rectifying errors of the past (§2). He states that instead of being based on an essentialist and ethnical conception (Joan Fuster), Valencianism should focus on politics: at the conscience and determination, with a transversal approach and through consensus. Since the conscience and the will of the majority of Valencians is to be Spanish, a main aim is to fold out Valencian identity (§3). The author contributes to explain how Valencianism has seen Spain (§4) and why not having into account the way Valencians see Spain has prevented Valencianism to become established (§5). However, there have been concrete facts that have allowed for political Valencianism to grow considerably (§6). For the future, Mezquida puts forward a sharp analysis of Spanish nationalism and how Valencianism should behave (§7). That is the concluding part of the book. In order to become established, Valencianism also needs to work out the way to deploy Valencian identity internally. This review also contains critical remarks (book structure: §2.3 i §3.5; little reflection about the transformation of the Valencianist ideology and the need of a transversal approach: §3.3; history of Valencianism: §7.2).

KEYWORDS: nation, identity, nationalism, Valencianism, sociology, politics, history.

1. INTRODUCCIÓ

S'ha publicat un llibre destacable per al valencianisme: *El valencianisme enfront d'Espanya. Una anàlisi estratègica* (València, Fundació Nexa, 2015). L'obra destaca per l'objectiu fonamental i pels mitjans que aporta. La finalitat central és seguir traent el valencianisme de la marginalitat i aconseguir que siga atractiu per a la major part de valencians. El llibre mostra quines característiques tan positives té una part del valencianisme jove (particularment si les comparem amb les característiques que predominaven entre els qui vàrem nàixer en els quaranta i els cinquanta). A més, Mezquida és conscient de les diferències que hi han entre la seua generació i les que l'han precedida. La missió d'esta ressenya és demostrar les afirmacions anteriors i animar a llegir i debatre el llibre, que hauria de circular amplament per les bases del valencianisme.

Per a potenciar l'objectivitat, remetré regularment a les pàgines que contenen les meues afirmacions, i en reproduiré fragments. El segon mitjà també acostarà els lectors a la llengua i la manera d'expressar-se de l'autor.

A fi de situar els lectors, diré que Mezquida (València, 1986) tenia vint-i-nou anys quan acabà d'escriure el llibre. A més, el final de la redacció degué coincidir amb la seua participació en les eleccions del 2015, en les quals va dirigir la campanya electoral de Compromís en la ciutat de València; una contesa que va acabar amb Joan Ribó com a alcalde valencianiste.

2. OBJECTIU DEL LLIBRE, CAUSES I DESTINATARIS

2.1. EL CAMÍ: AMB LA IDENTITAT, CAP A L'EIX «CENTRE-PERIFÈRIA»

Des del principi de la introducció (titulada «Declaració de principis i d'intencions»), Mezquida ens diu quin és l'objectiu del llibre: contribuir a fer que, al costat de l'única política que ha existit fins ara (l'eix *dreta espanyola / esquerra espanyola*), alce el cap el valencianisme recorrent a un factor decisiu en tot poble: la *identitat*. En paraules d'ell: l'objectiu és «explicitar el conflicte identitari» entre la consciència del valencianisme i la de l'espanyolisme centraliste, de manera que «es consolide l'eix centre-perifèria» i es torne «un tema nuclear en l'agenda política valenciana» (p. 5).

A la vista que el valencianisme no té l'estat espanyol precisament a favor, resultarà que el mitjà bàsic per a avançar és mirar als ulls dels valencians i convèncer-los: el llibre desplega «una possible estratègia [...] que hauria de seguir el moviment identitari valencià (el valencianisme) davant la societat valenciana i la identitat hegemònica bàsica dels valencians: l'espanyola» (p. 8).

2.2. INVERTIR LA DERROTA AMB REFLEXIÓ I FORMACIÓ

¿Per quins motius caldria escriure un llibre per a potenciar l'eix centralisme-autonomisme («centre-perifèria»)? Mezquida n'aporta dos. El primer és una absència: el fet que, en les darreres dècades, el valencianisme polític no ha reeixit («ocasió rere ocasió, la “batalla” s'ha decantat del costat del model identitari proposat per l'espanyolisme», p. 6).

La segona necessitat d'elaborar el llibre està en el bagatge formatiu (poc alt) que tindriem en el valencianisme: «Em preocupen sobretot les escasses eines estratègiques amb les quals compta el valencianisme». La conseqüència del grau de formació és la por al debat públic («veig en el valencianisme certa por a confrontar models identitaris amb l'espanyolisme», p. 5). De fet, el nostre autor pensa que «durant dècades els valencianistes només s'han trobat còmodes parlant de la qüestió nacional o identitària en rogles de convençuts, i han propiciat així una mena d'endogàmia, de guetització del mateix moviment» (p. 6). Ben mirat, una manera de mesurar la formació d'un valencianiste és mirar la capacitat que té per a dialogar amb veïns del carrer a on viu i incidir positivament en la seua consciència com a valencians.

Sintetitzem. La causa d'escriure el llibre és contribuir a fer que el valencianisme deixe de perdre, objectiu unit a augmentar el grau de formació del valencianistes. Els dos factors descrits comporten que els primers destinataris del llibre són les bases del valencianisme: «Aquest llibre, com es pot intuir ja des del començament, està adreçat a iniciats, a valencians i valencianes conscients» (p. 7).

2.3. UNA ABSÈNCIA: EXPLICAR L'ESTRUCTURA DEL LLIBRE

La informació que hem vist fins ara és clara i atractiva. En canvi, la introducció de l'obra no fa una operació que els lectors haurien agraït: explicar i justificar

l'estructura del llibre. En el treball, hi han dos parts; la primera conté quatre capítols; la segona, un capítol i les conclusions:

1. Introducció. Declaració de principis i d'intencions, p. 5
2. Primera part. Un poble, un moviment identitari i dues identitats
  - a. Capítol 1. Per què, què i com, p 13
  - b. Capítol 2. Espanya segons el valencianisme, p 30
  - c. Capítol 3. Espanya segons la societat valenciana d'avui, p. 58
  - d. Capítol 4. L'estratègia identitària a anàlisi, p. 88
3. Segona part. Una nova manera d'entendre la identitat
  - a. Capítol 5. Les eines estratègiques del canvi identitari: desconstruir l'espanyolitat, p. 121
  - b. Capítol 6. Últimes reflexions i conclusions, p. 194

Quan els lectors acaben de llegir el primer capítol («Per què, què i com», tractat ací en §1.3), entenen quin és el contingut del llibre (com comprovarem quan acabem de comentar eixe capítol, §1.3.5). Això significa que, en les edicions posteriors (que s'haurien de produir: serien senyal de salut intel·lectual en el valencianisme), Mezquida podria solucionar la limitació posant el capítol dit («Per què, què i com») com a segon capítol de la introducció.

Acabaré la descripció de la «Introducció» notant que una de les causes del llibre (contribuir a refer-se de derrotes) permet entendre fragments. Apareixen dos diferències entre el valencianisme a què aspira el nostre autor i el que predominà en els setanta i els huitanta. Les dos van al voltant de Catalunya i d'Espanya. Enfront de l'ambigüitat nacional que practicàvem una part dels de la meua generació (valencians de nació catalana, i semblants), Mezquida és clar: «Sóc valencià. Aquesta és la meua identitat bàsica, allò que em sent i allò que dic quan em pregunten. No necessite cap altre marc identitari bàsic. És des de la meua valencianitat que veig el món i l'interprete» (p. 7).

Pel que fa a Espanya, el polític valencià s'aparta de l'orgull i de la prepotència des del principi. Si els valencianistes volem avançar, no ens hauríem de creure els amos de la raó. Al contrari, hauríem de tindre els peus clavats en la humilitat i, sobretot, hauríem de saber que, per ara, el valencianisme té poca força en comparació a l'espanyolisme centraliste i castellanitzador.

Els mitjans fonamentals del valencianisme serien la identificació com a valencians, la reflexió i la solidaritat. En concret, Espanya no seria un fet extern a la societat valenciana (cf. l'eslògan «Espanya ens enganya», de fa unes dècades). Al contrari, toparíem amb la realitat espanyola en eixir de casa; una realitat davant de la qual hauríem d'evitar l'infantilisme. Ací tenim com ho expressa el nostre autor: «Si volem modificar el paradigma identitari dels valencians, en algun moment el valencianisme haurà de veure's les cares amb Espanya, i això es fa molt més complex i difícil quan Espanya comença en el moment que travesses la porta de ta casa, cal intel·ligència, pedagogia i sobretot –no em cansaré de repetir-ho– estratègia» (p. 9). En una part posterior del llibre, explicarà per quines raons Espanya està dins dels valencians (ací, §1.5.1).

3. UN VALENCIANISME NOU: CAUSA, OBJECTIU I MITJANS

3.1. ¿PER QUÈ CAL MODIFICAR EL VALENCIANISME?

Sense preàmbuls, Mezquida desplega el primer capítol del llibre, titulat «Per què, què i com». A mesura que descriurem el contingut i justifiarem el títol, comprovarem que seguim en la introducció de l'obra: causes i objectius de l'estudi.

A mesura que u avança en la lectura, veu que la causa específica a què es referix la pregunta primera pregunta del títol («per què») és la següent: per quin motiu convé fer modificacions en el valencianisme. L'intel·lectual valencià posa

l'origen del valencianisme recent en Fuster («La història del valencianisme polític modern ve marcada per la irrupció en l'escena dels anys seixanta de Joan Fuster i, en concret, de la seua obra *Nosaltres, els valencians*», p. 14). En la seua ideologia, «la nació no és una qüestió de tria o de voluntat» (p. 15). Per a Fuster, la nació està per damunt de les persones perquè tenia una concepció essencialista: «la definició del poble es farà [...] a partir d'una fonamentació essencial: la llengua, que defineix els límits de la comunitat» (Archilés, 2012: 35)» (p. 15). L'efecte d'eixa visió essencialista és «que els valencians i les valencianes *pertanyien* a –formaven part de– *l'ethnos* o nació catalana: per llinatge, per llengua, per cultura, per història...» (p. 15). La concepció descrita ¿és ètica i democràtica? L'exclusió de la consciència i de la voluntat i l'efecte consegüent (l'aparició de l'essencialisme) ja insinua quina és la resposta. Però anem a poc a poc.

Al final del franquisme, la dreta centralista apel·là al «catalanisme com a element de xoc» per a crear «un moviment de reacció que tindria èxit, usant tant vies democràtiques com violentes, en la neutralització i l'arraconament del moviment valencianista i en *l'estrangerització* de la seua proposta identitària de cara a la majoria de la societat valenciana» (p. 16). El resultat va ser el manteniment de la identitat espanyola que derivava de l'estat centralista: «si la Batalla fou tal batalla, el bàndol vencedor és clarament un: el de la identitat espanyola» (p. 17).

El nostre autor nota que, mentres ací els fets anaven com hem descrit, en Catalunya era ben diferent: el catalanisme «bastia un projecte identitari alternatiu a l'espanyol amb un cert suport popular, d'una manera molt més transversal i, sobretot, sense despertar tantes animadversions i hostilitats en el gruix social autòcton» (p. 18).

Les dades anteriors expliquen «per què» seria necessari modificar el valencianisme: per les inadequacions i les insuficiències que contenia. En serien quatre: essencialisme, absència de suport popular, poca transversalitat i moltes «animadversions i hostilitats en els autòctons». Com és comprensible, les

causes determinen el «què»: quines són les modificacions que caldria fer en la ideologia del valencianisme.

3.2. L'OBJECTIU BÀSIC DEL VALENCIANISME: LA IDENTITAT VALENCIANA

Per a superar la marginalitat, la primera modificació és incorporar la voluntat «de conviure junts», que els valencians hauríem de tindre. Eixa voluntat (que es manifestaria en «la participació activa») aniria unida a la *identitat* i a la *sobirania*, que és un dret de tot poble (i de tota comunitat humana; i, encara, de tota persona digna i responsable). La concepció dita del fet nacional té una implicació cabdal: «la identitat nacional és purament política» (p. 21). Hem passat de la llengua i la cultura (que eren el centre del valencianisme essencialiste) a la *política*.

Els factors externs a la consciència i la voluntat es mantenen, però com a *components secundaris*: «els trets identificadors (llengua, història, cultura, etc.) serien elements de reforç que dotarien de coherència i cohesió el projecte nacional» (p. 21). Per cert, si hi ha *coherència* en un escrit ¿no hi ha també *cohesió*? Eixa redundància deu ser un efecte d'un títol que han vist repetidament els alumnes de l'ensenyament mitjà durant les darreres dècades (« propietats dels textos: adequació, coherència i cohesió »).

Hem passat de considerar coses externes a la persona (o considerades fora de les persones) a focalitzar factors purament interns: la consciència i la voluntat, vinculades a la identitat. En haver apartat l'essencialisme i adoptar una actitud humanista i democràtica, salta el problema: actualment, ¿a on està la identitat i la voluntat dels valencians? No està en el valencianisme, sinó en el nacionalisme espanyol. En paraules de Mezquida: la identitat espanyola «ha esdevingut hegemònica en la societat valenciana», la qual «s'identifica en major o menor mesura amb l'espanyolitat»; «Espanya com a identitat bàsica dels veïns, dels polítics, dels

empresaris, de la burgesia i de la classe treballadora» (p. 25). En definitiva, quan passem «des dels postulats ètnics de la nació catalana cap als postulats polítics/cívics de la nació valenciana» (p. 25) ens trobem que «el sentiment nacional majoritari dels valencians no és valencià»: és espanyol (p. 26). En un capítol posterior, trobarem quantificades les afirmacions anteriors (ací, §1.5.1).

Quan posem el cor del valencianisme en la consciència i en la voluntat dels valencians, ens trobem, clar i lluent, quin hauria de ser el primer objectiu del valencianisme. No és cap factor extern a la persona, sinó íntim a cada valencià. L'objectiu fonamental del valencianisme hauria de ser potenciar la identitat valenciana per a que els valencians augmentem la voluntat de dirigir el nostre futur. Realment, si la identitat dels valencians és poc valenciana i molt espanyola (per molt que la identitat espanyola s'haja creat mirant de marginar les realitats populars no castelleses) prou que haurem de buscar mitjans per a que augmente la identificació dels valencians amb nosaltres mateixos. La identitat i la força que eixe factor impulsa: la voluntat de ser valencians.

Per una altra banda, a la vista que la política i la màgia no tenen res en comú (com a mínim quan la política vol millorar una societat) estarem d'acord que hauríem de potenciar la identitat i la voluntat dels valencians partint de factors positius de la nostra societat. Correlativament, hauríem de fugir de l'actitud contrària (aquella que només veu mal entre nosaltres, comportament unit a l'autoodi). A més, els mitjans positius permetrien combatre «l'estrangerització» en què es trobaria el valencianisme. Un capítol posterior tracta un poc com potenciar la identitat valenciana (ací, §1.6.5). Mirem com expressa Mezquida les idees anteriors:

«La voluntat ha de ser tinguda en compte com a factor preponderant»; per tant, caldrà:

... connectar amb el mateix poble al qual es pretén representar deixant enrere l'estrangerització del moviment i, en segon terme, incidir en eixa voluntat popular,

eixamplar i dotar de solidesa el sentiment de pertinença, en definitiva, crear una consciència identitària valenciana forta en el si de la societat utilitzant els elements propis de l'imaginari comú d'aquesta societat (p. 26).

3.3. DEL «NACIONALISME ÈTNIC AL NACIONALISME CÍVIC»

El nostre autor descriu la bibliografia que ha permès el trànsit intel·lectual entre «els postulats ètnics de la nació catalana» i «els postulats polítics/cívics de la nació valenciana» (p. 19): *País perplex* (Marqués, 1974), *Crítica de la nació pura* (Mira, 1984), *De impura natione* (Mollà i Mira, 1986: «el País Valencià com a nació diferenciada» i «voluntat reconciliadora amb la identitat valenciana construïda des del blaverisme»), *Document 88* (Colomer, Company, Franch i Nadal, 1988: com el llibre anterior) i *Sobre la nació dels valencians* (Mira, 1997: nació cultural ≠ nació política). La conseqüència d'eixa evolució intel·lectual és que, en 1998, el Bloc Nacionalista Valencià «va donar el pas explícit cap al sobiranisme valencià» (p. 22).

El polític valencià indica que l'oposició pertinent no és «fusteria / antifusteria», sinó la dualitat «nacionalisme ètnic / nacionalisme cívic»: «El que alguns han volgut situar en el pla d'un conflicte entre “fusterians” i “antifusterians” és, en realitat, una diferència en l'enfocament filosòfic que té més pes a l'hora de presentar la proposta identitària» («nacionalisme ètnic / nacionalisme cívic», p. 20-21).

¿Quins efectes ha tingut l'evolució ideològica descrita sobre l'activitat del valencianisme? El pas de «la nació catalana» a «la nació valenciana» «ha permès l'establiment dels consensos –cada vegada en més matèries– necessaris per a fer més atractiu i sòlid el projecte de cara a la societat valenciana» (p. 23). En el mateix camí, el valencianisme procura «tancar les ferides obertes en la transició i en l'època del conflicte identitària» (p. 22). L'objectiu és «normalitzar una identitat valenciana conflictivitzada i superar a poc a poc l'arraconament polític

inicial del moviment». L'exemple que Mezquida posa de superar «conflictes» i eixir de «l'arraconament» és «la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (1998)» (p. 22).

La variació política i els consensos assolits anaren acompanyats de l'increment de vots per a la UPV (després el Bloc). «De voltar el 2,75 % del vot durant els 90, es va passar a fregar la tanca electoral –i psicològica– del 5 % en el 2003» (p. 24). Amb aliances, Compromís va traure en el 2011 el 8,11 % en els ajuntaments i el 7,37 % en la Generalitat. Al cap de quatre anys (2015), pujà deu punts.

En la transformació de la ideologia valencianista (d'«ètnica a cívica»), ¿hi han temes en què encara no hem actuat? L'intel·lectual valencià dedica molt poc d'espai al tema: «El “què” del valencianisme, ja és alguna cosa més concreta. Potser queden encara elements de conflicte, o d'indefinió –buscada o sobrevinguda–, però les qüestions bàsiques han estat, en gran mesura, resoltes». (p. 24). Contràriament a l'evolució política (primer paràgraf d'este apartat, §1.3.3), ara no hi ha bibliografia per a fonamentar la solució dels «conflictes».

No hi ha tampoc cap reflexió sobre la transversalitat (¿hem superat eixa deficiència?); ni sobre el grau d'identificació, assimilació i ús que els valencians hem fet davant del valencià dels llibres; ni sobre els símbols (la senyera, l'himne, el nom del país, els noms de la llengua). Això no obstant, el darrer capítol de la primera part del llibre (el 4) fa una operació valuosa: dir quines característiques deuen emmarcar el tractament de cada factor del valencianisme (ací, §1.6.5, «camí constructiu», segona citació).

En el tema de la llengua, convé notar que l'evolució política del valencianisme (la sobirania i la voluntat dels valencians com a factor central) és aplicable al model lingüístic. En realitat, la coordinació lingüística amb els balears i amb els catalans (que és un objectiu desitjable, com en tota llengua) demana la sobirania de cada poble. Des d'eixa perspectiva, la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua és positiva. De fet, el nostre autor li assigna com a missió «adequar la normativa a les formes dels parlars valencians» (p. 22).

Crec que, en edicions posteriors, Mezquida hauria d'explicitar més les absències que acabe de constatar. Convé tindre en compte que el tractament essencialista de les llengües i dels pobles (que és tan freqüent) possibilita que perduren factors del període anterior (o que hi hagen retrocessos). Més avant (§1.6.1), trobarem que el polítòleg valencià és conscient d'eixe perill i, ara, en posarem un exemple. El fet que els balears, els valencians i els catalans compartim la mateixa llengua pot fer pensar que els valencians no hauríem de tindre una identitat lingüística valenciana. Però, si els valencians som un poble o *nació*, els atributs nacionals han de ser assignables (i efectivament assignats) al conjunt de la realitat valenciana, llengua inclosa.

I bé, els llibres de llengua (com ara els escolars) ¿fomenten una identitat lingüística valenciana? No conec estudis sobre el tema; però, si començarem a llegir manuals, em pense que no trobaríem manifestacions de potenciar l'orgull lingüístic dels valencians, sobretot si buscàvem actuacions racionals (és a dir, fonamentades en constituents lingüístics concrets). Si passem dels llibres escolars al valencianisme, ¿com actuen els escrits i les publicacions? He mostrat una actitud freqüent en l'article «Objectiu bàsic (i quasi únic): “unitat de la llengua”» (*Aula de Lletres Valencianes*, 2, 2012, p. 207-239; també en <https://uv.academia.edu/AbelardSaragoss%C3%A0Alba>).

3.4. ELS MITJANS: IMPULSAR EL VALENCIANISME I MOSTRAR COM ÉS EL NACIONALISME ESPANYOL

Després d'exposar la causa de voler modificar el valencianisme i dir quin és l'objectiu implicat per haver posat la voluntat i la identitat dels valencians com a centre del valencianisme (potenciar la identitat valenciana), ve el mitjà: «¿Com pot el valencianisme incidir/transformar/crear una voluntat de ser i sentir-se valencians en el si de la societat valenciana d'avui?» (p. 26).

Una persona de fora es podria sorprendre del primer objectiu del valencianisme: ¿per quin motiu un valencià no s'hauria de sentir valencià i no hauria de voler que els valencians dirigixquen el seu futur? En canvi, això no sorprén si u coneix un procés històric: la Corona de Castella ha intentat marginar (i anul·lar) la Corona d'Aragó i el regne de Navarra presentant la llengua de Castella, la seua història, el seu dret i els seus interessos com si foren els d'Espanya. Eixa reducció d'Espanya a la Corona de Castella té un efecte inevitable: tota identitat que no siga la castellana seria poc espanyola (i això en el millor dels casos; en el pitjor, seria antiespanyola). En definitiva, com que Espanya no és una coordinació de pobles o territoris sinó el domini d'un poble sobre uns altres resulta que (contràriament a ser holandés i ser europeu) la identitat valenciana i l'espanyola no són compatibles i complementàries, sinó enfrontades (per bé que podem dissimular-ho un poc jerarquitzant-les: una seria alta, general, indispensable: l'espanyola; l'altra seria local, baixa, no necessària: la valenciana).

El panorama descrit explica que, en l'objectiu de potenciar la valencianitat, «trobem al nostre davant un obstacle: una identitat alternativa a la valenciana, hegemònica, promoguda, assegurada i reforçada des de l'Estat espanyol, les seues institucions i els seus mitjans de socialització que, a més a més, pel seu *modus operandi* i els seus objectius es manifesta hostil a l'existència mateixa de qualsevol identitat alternativa» (p. 27).

Entre els valencians, ¿quin pes té l'assumpció de la identitat espanyola que deriva del centralisme? En té molt: «és necessari adonar-se del pes de la identitat espanyola en la voluntat de pertinença de la societat valenciana» (p. 27). De fet, seria «la identitat bàsica» dels valencians (p. 28-29). En un capítol posterior, el nostre autor quantificarà el sentiment (ací, §1.5.1).

El resultat a què hem arribat té una implicació enorme: el valencianisme deu tindre dos actuacions, una interna i l'altra externa. La interna és desplegar les característiques valencianes que facen augmentar la identitat i la voluntat de ser valencians. Però, amb l'actuació interna, no n'hi ha prou. Si la societat valenciana ha assumit en un grau elevat la identitat espanyola, caldrà mostrar quines

conseqüències té eixe fet i si són positives o negatives per als valencians. En definitiva, tenim davant la causa d'una afirmació de la introducció: perquè Espanya no està fora de la societat valenciana, sinó en els carrers valencians. Mezquida expressa així les idees descrites:

Entenem que en abordar el «com» caldrà, no sols buscar la millor estratègia per a promocionar/assegurar/reforçar d'una manera reeixida la identitat valenciana, sinó també trobar la manera de desactivar els elements que propiciaren –i continuen propiciant– la «victòria» de la identitat espanyola i que tenen com a conseqüència última la identificació profunda de la societat valenciana amb la idea d'Espanya. Espanya, per tant, ha de ser ben present en l'estratègia identitària del valencianisme. Espanya no deu ni pot ser ignorada, no deu ni pot ser –simplement– negada. Des del moment que constitueix la identitat bàsica del poble al qual s'apel·la, naix la necessitat d'elaborar un discurs capaç d'analitzar la identitat espanyola, de qüestionar-la i d'influir-hi. No amb la intenció de reformular Espanya, tampoc amb l'anhel de trobar un encaix còmode del País Valencià en aquesta identitat –això seria una mena d'autoengany–, sinó amb la intenció i l'objectiu de connectar definitivament amb una societat que no pot ser capaç d'entendre ni assimilar una proposta identitària nova sense abans ser conduïda pel necessari trànsit de qüestionar la manera d'entendre la seua identitat, la seua espanyolitat. (p. 28-29).

Ací, no analitzaré les diferències entre el panorama que he oferit i algun factor de les paraules anteriors.

3.5. EL CENTRE DEL LLIBRE (ESPANYA); ESTRUCTURA DE L'OBRA

En l'actuació interna (potenciar la identitat valenciana), Mezquida focalitza la necessitat de superar divisions dins del valencianisme i, amb la unió, augmentar-ne la transversalitat. Però, en conjunt, el nostre autor parla molt

poc sobre el vessant ideològic intern (com he notat en §1.3.3 a partir del paràgraf cinqué).

La major part del llibre es centra en el tema d'Espanya, que és una qüestió que el valencianisme dels setanta i els huitanta havia debatut poc. En l'índex del llibre (reproduït en §1.2.3), es veu que, de sis capítols, tres estan dedicats a Espanya: el 2 («Espanya segons el valencianisme»), el 3 («Espanya segons la societat valenciana d'avui») i el 5 («Les eines estratègiques del canvi identitari: desconstruir l'espanyolitat»). Si tenim en compte que l'obra ocupa 187 pàgines i que els tres capítols dits en sumen 131 (28 + 30 + 73), deduirem que la qüestió de l'espanyolitat ocupa el 70 % del llibre. No cal dir que eixa dada quantitativa justifica el títol del treball (*El valencianisme enfront d'Espanya*). Fora del tema d'Espanya, només està el capítol que comentem en esta secció (capítol 1, que en realitat pertany a la introducció), el capítol 6 (que conté les conclusions) i el 4 (que explica per quins motius ha avançat el valencianisme polític a pesar d'estar en una situació molt adversa).

¿Quina és l'estructura del llibre? Després de la «introducció» i del capítol tractat en esta secció (§1.3), el politòleg valencià explica de quina manera el valencianisme ha interpretat Espanya (capítol 2: «Espanya segons el valencianisme»). El resultat a què arriba és espectacular: la lectura que el valencianisme ha fet d'Espanya impediex que el valencianisme qualle i es consolide.

¿A on està l'error? Contestarem a la pregunta si tenim en compte que el valencianisme dels setanta i els huitanta tenia poc en compte la consciència i la voluntat dels valencians. La conseqüència d'eixe essencialisme era considerar poc de quina manera la societat valenciana veu Espanya. L'intel·lectual valencià s'encara a eixa qüestió en el capítol 3 («Espanya segons la societat valenciana d'avui»).

Però el fet és que el valencianisme, que malviu en un marc advers, comença a quallar a partir del 2011. ¿Per quines raons ha passat això? Mezquida intenta contestar a la pregunta en el capítol 4 (que té un títol poc comunicatiu, «L'estratègia identitària a anàlisi»).

Els tres capítols que acabe de presentar (els 2, 3 i 4) són el present, mentre que l'únic capítol de la segona part (el 5) representa el futur. Sabem que, si els valencianistes volem seguir avançant, hem de desplegar internament la identitat valenciana i hem d'analitzar la identitat espanyola i deduir com convé respondre-hi (§1.3.4). L'estudi del nacionalisme espanyol i l'elaboració d'una alternativa és el focus del darrer capítol (el 5, «Les eines estratègiques del canvi identitari: desconstruir l'espanyolitat»). Com ja he dit en el primer paràgraf d'este apartat, el potenciament intern del valencianisme està molt poc tractat en el llibre. Estaria molt bé que Mezquida dedicara un altre llibre a eixa qüestió.

Les reflexions anteriors permeten deduir quina és l'estructura del llibre:

1. Estudi del present
  - a. De quina manera el valencianisme ha interpretat Espanya.
  - b. De quina manera els valencians veuen Espanya.
  - c. Per què, en un ambient advers, el valencianisme polític s'ha escampat.
2. Deduccions sobre el futur
  - a. Com deu actuar el valencianisme davant del nacionalisme espanyol.
3. Pendent d'estudiar
  - a. Mitjans per a desplegar internament la identitat valenciana

4. EL VALENCIANISME ¿COM VEU ESPANYA?

4.1. ESPANYA: VISIÓ HISTÒRICA

Entrem en el primer capítol que podem qualificar com a estudi, que va de la p. 30 a la 57. Espere que la síntesi que he fet mostrarà com d'interessants són les dades i deduccions que Mezquida dona sobre com veem Espanya des del valencianisme. A més, hi han aportacions que considere realment importants.

El nostre autor informa que, «fins fa relativament poc, resultava ben difícil trobar [...] una obra que es dedique a analitzar des d'una perspectiva conscientment valenciana el fet nacional espanyol a casa nostra» (p. 30). «Eixa tasca, la de pensar Espanya, quedaria reservada a la dreta espanyola i espanyolista» (p. 30). Posa com a «exemple la progressiva substitució del mot “castellano” pel d’“español”» per a anomenar la llengua que la Real Academia de la Lengua qualificava sistemàticament com a *castellà* durant els segles XVIII i XIX.

En el passat, el valencianisme pensaria que la seua missió es limitaria a desplegar internament la identitat valenciana («posar el focus a [en] construir el relat identitari del mateix poble des de la perspectiva conscientment valenciana», p. 31). El tema d'Espanya seria «un terreny fangós i relliscós on es té la percepció de tindre molt a perdre i poc a guanyar (p. 31). Resultat: seria preferible no tractar-lo. Espanya seria com un dimoni («Leviatan», p. 31), que només seria útil per a «explicar per què estem com estem, per què hem arribat fins ací, per a explicar per què no hem arribat fins allà» (p. 32).

Per al valencianisme, Espanya seria «un projecte de matriu castellana on els valencians ens hem vist involucrats de manera gairebé accidental com a resultat d'una guerra perduda i la posterior assimilació en l'ordenament jurídic i les institucions castellanques» (p. 32-33). El naixement d'Espanya seria paral·lel a la mort del Regne de València (en 1707): «Espanya és el resultat d'una conquesta castellana de les terres de la Corona d'Aragó, fruit d'una guerra entre els territoris d'ambdues corones, en la qual la Castella borbònica s'imposa en el camp de batalla a l'Aragó austriacista, el sotmet i l'assimila», amb un «desplegament militar que dura dècades» (p. 35).

El fet de reduir Espanya a la història, la llengua i el dret de la Corona de Castella seria presentat pel nacionalisme espanyol «com una unió voluntària de les parts, com un procés natural que culminarà en el naixement de la nació espanyola moderna i les seues estructures d'estat que caminen des d'un escenari de fragmentació cap a una progressiva homogeneïtzació fruit de la lògica i la racionalitat» (p. 34). La unió hauria sigut dirigida per la Corona de Castella,

la qual s'hauria «diluït» amb «sacrifici», alhora que hauria «renunciat a la seua pròpia identitat» (p. 33-34). El projecte hauria començat en la unió de les Corones d'Aragó i de Castella (els Reis Catòlics) i hauria culminat en el rebuig de la invasió francesa i la constitució de 1812 (p. 34). L'abolició de la Corona d'Aragó seria positiva, ja que «respondria a raons de “modernització i de progrés”» (p. 35).

4.2. IDEOLOGIA DEL NACIONALISME CENTRALISTE ESPANYOL

Recentment, el valencianisme hauria intentat superar les visions esquemàtiques i superficials. En concret, «el valencianisme ha dedicat esforços a posar en relleu l'existència d'un nacionalisme d'estat contrari a les identitats minoritàries presents a Espanya», procés intel·lectual que també s'ha produït en els altres pobles supeditats al centralisme espanyol (p. 37). Segons eixa línia investigadora, l'espanyolisme estaria definit per set característiques.

«El nacionalisme espanyol és en primer lloc excloent», ja que nega «les formes o visions d'Espanya que no es corresponen» amb la seua (p. 38). La segona característica és reduir Espanya a les característiques de la Corona de Castellà («És castellà, fet a imatge i semblança d'una de les parts del tot»). La tercera característica de l'espanyolisme és «ser majoritàriament reaccionari, activament contrari a qualsevol moviment identitari alternatiu». La quarta característica és «ser ètnic, perquè basa la seua raó de ser en motivacions lingüístiques, culturals i històriques». El nacionalisme centraliste espanyol també seria «ideològic, perquè respon principalment als interessos de la classe social dominant de l'Estat», la qual serien «inicialment els grans terratinents», però «s'han anat adaptant a les necessitats de les elits espanyoles de cada moment històric».

Una altra característica de l'espanyolisme seria «ser conservador, assumit i impulsat pels poders fàctics –església, noblesa, monarquia, exèrcit...– en molta

major mesura que pels sectors més progressistes de la societat». La darrera propietat és habitual en els nacionalismes d'estat: «es basa en l'ocultació de la seua motivació ideològica revestint-la d'una mena de normalitat lògica». «Els són “normals”, com a molt es defineixen com a patriotes, però en cap cas com a nacionalistes». Només serien «nacionalistes» els moviments dels pobles supeditats, els quals serien una «anormalitat desestabilitzadora» (p. 38).

Davant del panorama descrit, Mezquida fa una deducció important: una concepció excloent fa que els moviments de resposta al centralisme es senten antiespanyols. Sigam clars: el fet d'intentar crear Espanya negant les llengües i els pobles no castellans comporta una actuació profundament antiespanyola. Mirem les paraules del polític valencià:

Si atenem aquestes característiques de l'espanyolisme, s'entén per què els nacionalismes perifèrics, els moviments identitaris alternatius en un sentit ampli, tenen tendència a evolucionar cap a la negació del tot –d'Espanya com la (seua) nació–, atés que resulta pràcticament impossible la conciliació i l'entesa, la trobada de punts intermedis amb un espanyolisme monolític: excloent, castellà, reaccionari, ètnic, ideològic i conservador (p. 38-39).

El nostre autor dedica atenció al «nacionalisme lingüístic espanyol». L'èxit més gran que hauria tingut eixe moviment és posar el castellà per damunt de les altres llengües d'Espanya («aconseguir situar la llengua castellana en una posició de preeminència respecte a la resta de llengües que comparteixen espai físic amb ella», p. 39). De fet, ha intentat que el castellà siga percebut com a l'única llengua d'Espanya. Les altres llengües només serien «dialectes», que per la seua mateixa naturalesa («dialectal») convindria abandonar. L'objectiu de ser l'única llengua d'Espanya explica l'intent de canviar-li el nom històric i popular (de *castellà* a *espanyol*). A més, el fet de deixar el tema d'Espanya en les mans del nacionalisme centraliste espanyol explica que hi hagen valencianistes que col·laboren

amb eixe nacionalisme: li seguixen la corda anomenant el castellà com a *espanyol*. Com que ells no es senten espanyols... Però la qüestió no està en *ells*, sinó en la immensa majoria dels valencians (que es senten espanyols).

El nacionalisme espanyol hauria magnificat el castellà falsejant la història: substituint «una pràctica imperialista o colonialista per part dels aparells de l'Estat» per «factors lògics i naturals». Un bon exemple d'eixa actuació són unes paraules del rei d'Espanya (2001), que Mezquida reproduïx: «Nunca fue la nuestra, lengua de imposición, sino de encuentro; a nadie se obligó nunca a hablar en castellano: fueron los pueblos más diversos quienes hicieron suyos, por voluntad libérrima, el idioma de Cervantes» (p. 37).

L'intel·lectual valencià aprofundix l'anàlisi amb dades d'un lingüiste castellà, Juan Carlos Moreno Cabrera. A més de no haver assumit el nacionalisme centraliste espanyol, Moreno ha dedicat treballs a mostrar quins són els mecanismes lingüístics a què recorre, que estan «plenament interioritzats en la cultura de la societat espanyola» (p. 39). El castellà seria «més comprensible, més útil, més global, una llengua de convivència...», de manera que les altres llengües serien més difícils, més poc útils, més locals, creadores de conflictes socials (p. 40). «Segons Moreno Cabrera, totes aquestes fal·làcies no responen a cap criteri científic que es pugui sostenir des del punt de vista de la teoria lingüística, sinó que es basen en una concepció ètnica i exclouent –a més d'imperialista– de la llengua i l'espanyolisme» (p. 40).

De la mateixa manera que la reducció d'Espanya a la Corona de Castella té la conseqüència de generar sentiments antiespanyols, l'actuació lingüística agressiva del nacionalisme centraliste espanyol fa que «una de les reivindicacions més fortes dels moviments identitaris diferents de l'espanyol siga la que fa referència a la preservació i foment de la llengua pròpia» (p. 41). Mezquida també nota que eixa característica no apareix en altres estats. Cita el cas escocés i l'irlandés, per bé que en eixos llocs hi han característiques diferents a les d'ací (com ara l'antiguitat extrema de l'anglès en una part d'Escòcia; o la vinculació entre Irlanda i

els emigrats a Estats Units). Per cert, el nacionalisme anglès, a pesar de l'expansió tan forta que ha tingut l'anglès per tot el Regne Unit i per Irlanda, no ha intentat canviar el nom de la seua llengua i dir-li el nom de les Illes Britàniques: parlen de *cultura britànica*, però no de *llengua britànica*.

Resumim. En el camp lingüístic, passa igual que en el camp social general: «aquest espanyolisme no sols és rígid, sinó que a més a més és profundament hostil, com a mínim en el seu vessant lingüístic [...]. Tot això té com a conseqüència no sols que el valencianisme es mostre contrari i irreconciliable amb l'espanyolisme sinó també amb la idea d'Espanya» (p. 42).

4.3. ESPANYA: ENTRE LES AUTONOMIES I MADRID I LES SEUES PROVÍNCIES

El polítològ valencià avança en l'anàlisi del nacionalisme centraliste espanyol tractant les institucions. La Corona d'Aragó es basava en el fet que cada poble tenia institucions polítiques, jurídiques i administratives pròpies. En canvi, la Corona de Castella va aprofitar la guerra de Successió per a imitar el model jacobí francès: tot centralitzat en París; i, per a facilitar la supeditació a la capital, divisió del territori en «departaments» artificials, els quals ignoren les realitats socials i lingüístiques dels pobles de França (el bretó i l'alsacià, el basc i el català, el cors i els cinc pobles occitans). El centralisme espanyol va canviar el nom *departaments* per *províncies*. Però l'objectiu i els mitjans eren els mateixos (supeditació a Madrid i fragmentació dels pobles per a facilitar el domini i la supeditació).

El model centraliste no seria bo, ja que «aquest model artificial provoca més problemes que no solucions en el funcionament del regne d'Espanya al llarg del temps en voler fer encabir una realitat plural i policèntrica en un model de tall

homogeneïtzador i jacobí» (p. 43). No sé si els historiadors valencians han mostrat exemples de l'afirmació anterior. En el llibre que comentem, no n'he vist.

La divisió artificial de l'estat espanyol entraria en crisi al principi del segle xx, tant pel sorgiment del nacionalisme basc i el català com per l'absència de modernització (industrialització, escolarització, infraestructures, la reforma agrària, p. 44). En «la II República es va abordar tímidament la qüestió identitària i territorial» (p. 44), però serà al final del franquisme «quan es fa un veritable esforç per donar solució a l'històric problema de l'encaix identitària espanyol» (p. 45).

Com és comprensible, Mezquida valora ben positivament l'Estatut d'Autonomia: «Amb l'estat autonòmic s'obri realment per als valencians, per primera vegada en la història, una finestra d'oportunitat per a poder recuperar l'autogovern perdut segles enrere i dissenyar un nou model polític i social en clau pròpia» (p. 45). Però, basant-se en estudis, també nota que hi han «deficiències greus en les estructures administratives i les seues relacions» (que haurien de ser «de coordinació i cooperació», p. 45).

El nostre autor tracta els problemes «del model de finançament autonòmic» i «la distribució territorial de les inversions de l'estat centraliste», tan desequilibrats (i injusts) amb els valencians. Eixes dos actuacions «tenen un impacte directe en la qualitat de vida i el benestar dels seus habitants» (p. 47). També comenta l'escassa recuperació del dret valencià, la quasi nul·la política lingüística favorable al valencià que hi ha hagut (p. 48) i altres qüestions (p. 49).

La veritat és que els governs espanyols (siga quin siga el partit que haja governat) volen i dolen. Per a demostrar-ho, Mezquida nota una contradicció: a pesar de les autonomies, els governs espanyols no volen abandonar el centralisme. Així, «no ha resolt encara la forma de representació del nivell subestatal en els òrgans de decisió comunitaris»; o hi ha «una invasió de competències constant entre administracions» (p. 46).

En eixe marc (creació de les autonomies i alhora intent de negar-les), s'entén molt bé que la construcció de carreteres, de vies de tren i d'aeroports «no ha

respost a criteris econòmics sinó polítics [de dominació]»: unir Madrid i cada província (i moltes províncies castellanes entre elles), per molt que no hi hagueren motius econòmics. I, mentrestant, el corredor mediterrani està escandalosament endarrerit (p. 52). És ben conegut que, en les autopistes, pareix que pràcticament només paguen els pobles que tenen una llengua pròpia, cosa que ens perjudica especialment a nosaltres, els valencians. No és tan conegut que els aeroports de tota Espanya estan regits per un institució centralista (AENA), que ha afavorit molt la concentració dels vols internacionals en l'aeroport de Madrid. U dels efectes d'eixa actuació és que els valencians sovint ens hem de gastar diners i temps per a anar a l'aeroport de Madrid. El polítòleg valencià informa que no hi ha cap altre estat de la mida d'Espanya que practique una actuació centralista en els aeroports (p. 53).

La suma dels processos és clara: «mentre Espanya s'ha anat descentralitzant a través de les actuacions de les administracions autonòmiques, s'ha anat centralitzant a través de l'actuació de l'administració central». A més, l'efecte final és fulminant: «Els successius governs espanyols han dotat Madrid d'una capacitat per a atraure capital, recursos humans i econòmics que abans no tenia, i ha passat de ser la capital administrativa i política de l'Estat a ser-ne ara també la capital econòmica» (p. 53-54). En paraules de Germà Bel: «El resultat de la concentració de la capitalitat política i la capitalitat econòmica és la transformació de Madrid en capital total, en el París d'Espanya» (p. 50).

En el tema que comentem, convé remarcar que el problema no és Madrid. El problema és que el seu creixement s'haja fet perjudicant els interessos dels valencians:

Mentre Madrid acumula avantatges comparatius respecte a altres territoris, el País Valencià no ha vist satisfetes les seues principals necessitats en infraestructures. Ni el corredor mediterrani, ni l'alliberament de l'AP-7, ni una millor connexió entre València i Alacant per ferrocarril. Aquest centralisme econòmic també ha abocat els valencians a un model econòmic basat en gran mesura en el turisme de sol i platja (p. 54).

Per a evitar objeccions amb poc de fonament, Mezquida recorda que «els principals mercats del País Valencià es troben a Catalunya i Europa» (p. 54).

El panorama es completa amb una difusió massiva entre els valencians dels mitjans de comunicació de Madrid (televisions, ràdios, periòdics, revistes) i l'absència de mitjans de comunicació en valencià. La unió dels dos factors afavorix la supeditació ideològica dels valencians: «Espanya no sols és radial sinó que a més, per als valencians, irradia una única manera d'entendre el món: la que es té a Madrid» (p. 55-56).

4.4. ESPANYA: DE LA INTERPRETACIÓ A LA CONTRADICCIÓ

Si ara sumem els factors que han eixit en la secció, resultarà que «Espanya, per al valencianisme, ha sigut i és un element totalment alié» (p. 55). Seria «un element perjudicial per al moviment identitari», ja que «pretén posar fi a la manera de ser dels valencians per a assimilar-los». També seria «perjudicial per al poble valencià», vist que «prima el paper centralitzador de Madrid en detriment dels interessos i les necessitats dels valencians», de manera que «és un obstacle al desenvolupament productiu, econòmic» (p. 55-56).

La visió descrita comporta que «en cap cas Espanya és entesa com una cosa de la qual els valencians formen part». Els valencians estariem fora d'Espanya, i la relació seria molt negativa. En concret, «tot allò que siga bo pels valencians ha de ser per força dolent per a Espanya i viceversa». Realment, «un marc de “nosaltres-ells” irreconciliable» (p. 56).

Però, quan girem els ulls des d'eixa interpretació cap als valencians, topem amb un problema gros. Sabem que la voluntat dels valencians és un factor central, tant per convicció ideològica (§1.3.2) com per una obvietat: perquè el valencianisme no pot fer res sense l'impuls dels valencians. Eixa és pràcticament

l'única força que pot tindre el valencianisme: la força dels valencians. I Mezquida ens ho recorda: «sense el poble no hi ha moviment possible. Sense la voluntat del poble no hi ha victòria possible» (p. 56). Per tant, «és necessari conèixer, entendre i reflexionar sobre què és Espanya per als valencians», «el valencianisme ha de saber com és el poble al qual pretén representar, i eixe poble és majoritàriament espanyolista» (p. 56).

¿Com podem resoldre la contradicció a què hem arribat? La proposta del nostre autor és honrada. Honrada i intel·ligent: «Cal, per tant, deixar de considerar Espanya un element exogen per al valencianisme, cal reflexionar Espanya i discutir Espanya, cal encarar de manera diferent el problema de la identitat si es vol obtenir un resultat diferent» (p. 57). Per a solucionar eixa problemàtica, la primera passa és deduir «fins a quin punt els valencians s'identifiquen amb Espanya», que és l'objecte d'estudi del capítol que tractarem ara (el tercer).

5. ELS VALENCIANS ¿COM VEUEN ESPANYA?

5.1. IDENTIFICACIÓ DELS VALENCIANS AMB ESPANYA

El capítol sobre els valencians i Espanya (p. 58-87) no és tan innovador, ja que tots intuïm que l'adhesió dels valencians a Espanya és alta. Però Mezquida la quantifica i la compara amb els pobles veïns a fi que cap valencianiste vaja per núvols il·lusoris. A més, descriu un fet que en general no coneixem: recentment, l'adhesió dels valencians a l'estat centraliste ha augmentat molt (§1.5.2).

Les dades que dóna el nostre autor comporten que la identificació dels valencians amb Espanya és alta. En el 2012, el 31 % dels valencians només es sentien espanyols (és a dir, no es sentien valencians, p. 62). Eixe percentatge només és superior en Madrid i en Castella i Lleó (el bressol del nacionalisme centraliste

castellanitzador, cap al 40 %). En la Manxa, hi ha la mateixa quantificació que entre els valencians (el 31 %). En les autonomies amb una llengua pròpia, el percentatge és prou inferior: Balears (15 %), Catalunya (13 %), Navarra (13 %), País Basc (6 %, p. 62).

En moltes autonomies sense llengua pròpia, el tant per cent d'identificació exclusiva com a espanyols és prou inferior al valencià: Múrcia (17%), Extremadura (12%), Aragó (19%), Andalusia (10%). Certament, eixes autonomies no patixen una marginació de la seua llengua, de manera que és comprensible que la quantitat de persones que compaginen la personalitat autònoma i l'espanyola siga més alta que la valenciana. La valenciana és el 55 %, contra Múrcia (74,6 %), Extremadura (72 %), Aragó (61 %), Andalusia (67 %). Complementàriament, les autonomies amb llengua pròpia baixen el percentatge: Balears (46 %), Catalunya (34 %), Navarra (36 %), País Basc (38 %, p. 62).

Per a acabar de descriure la posició dels valencians, convé saber que la quantitat de valencians que posen la personalitat pròpia per davant de l'espanyola (11 %) és inferior a la que hi ha en autonomies sense llengua pròpia, excepte Múrcia (6 %): Extremadura (14 %), Aragó (15 %), Andalusia (21 %). Les autonomies amb llengua pròpia pugen molt el percentatge: Balears (36 %), Catalunya (51 %), Navarra (44 %), País Basc (48 %, p. 62).

Mezquida fa una interpretació benèvola de les dades anteriors: «la fotografia identitària dels valencians és semblant a la d'un territori de matriu castellana més» (p. 64). Deixant de banda Múrcia (que té una influència valenciana destacada en la seua llengua tradicional), el percentatge de persones que es senten poc espanyoles (o gens) és inferior entre els valencians (11 %) que entre els extremerys (14 %), els aragonesos (15 %) i els andalusos (21 %).

El politòleg valencià dona dos informacions més per a mesurar l'espanyolitat dels valencians. La primera és que, en el 2005, un 87 % assignava el nom *regió* al territori valencià, mentres que un 4,5 % es decantava per *nació* i un 6,6 % per

un altre nom (p. 67). Lògicament, el nom *regió* comporta inclusió en un territori més gran (ara, *regió d'Espanya*). Mezquida recorre al nom *regió* per a deduir que hi ha una jerarquia entre la identitat valenciana i l'espanyola: l'espanyola seria la identitat bàsica, mentres que la valenciana «jugaria el paper d'identitat regional» (p. 70). Si sumem els valencians que només es senten espanyols (el 31 %) i els qui supediten el sentiment de valencianitat al d'espanyolitat (el 55 %), obtenim el 86%. La segona informació que dóna el nostre autor està unida a l'anterior. Cap a un 80 % dels valencians té una identificació completa o molt alta amb Espanya (per a indicar el valor 'identificació completa', el polítleg usa el nom *afecció*, sinònim de *afició*).

El resultat és clar: «la majoria de valencians i valencianes [...] se senten emocionalment vinculats a la identitat espanyola. Són espanyols de manera conscient i activa, es troben còmodes –totalment identificats– amb el que és Espanya i el que representa» (p. 70). Correlativament, l'absència d'identificació amb Espanya és marginal; i la identificació secundària és inferior al 10 % (p. 70). Podem concloure dient que «la identificació [dels valencians] amb Espanya és altament afectiva, amb un vincle emocional sòlid» (p. 80). «Així doncs, el País Valencià no és, únicament, una societat espanyola i espanyolista com deíem a l'inici del capítol. Parlem d'una de les comunitats on l'espanyolitat està més assumida i normalitzada, on el discurs espanyolista té major acceptació i assumptió» (p. 80).

En l'any 2013, el 65 % dels valencians eren autòctons, mentres que el 35 % eren immigrants (de pares espanyols o de pares estrangers, p. 59). Ara: eixe factor és aplicable sobretot a l'ús del valencià. En canvi, no explica que el sentiment d'espanyolitat siga tan elevat entre els valencians. La identificació amb Espanya permet entendre una observació de Mezquida: «Dit clar i ras, si el País Valencià és un dels territoris més espanyols i més espanyolistes de l'Estat, tard o d'hora era plausible que la força política més espanyola i espanyolista de l'Estat assolira l'hegemonia política i electoral» (p. 72).

5.2. ¿AUTONOMIA O ESTAT CENTRALISTE?

El panorama descrit s'ha de completar amb la visió de l'estat: ¿centraliste o amb estatuts d'autonomia? En l'any 2005, més del 50 % dels valencians eren partidaris de l'autonomia que tenim, prop d'un 30 % en volia més, i només cap a un 10 % volia més centralisme. En canvi, l'any 2013 la realitat era prou diferent. Els qui volien més centralisme augmenten del 10 % al 56 % (mitjana espanyola: 37 %); els satisfets amb el grau d'autonomia baixen un 30 % (de més d'un 50 % a un 23 %; mitjana espanyola: 32 %); i els partidaris de més autonomia baixen de prop del 30 % a un 15 % (mitjana espanyola: 23 %; p. 78 i 79).

Les variacions van unides a un discurs que afirma «que el centralisme és més eficaç, eficient i menys costós per al contribuent» (p. 76). Com mostra la comparació amb la mitjana espanyola, la incidència del discurs centraliste és més gran entre els valencians que en el conjunt de l'estat. De fet, davant del contrast entre l'adhesió al centralisme dels espanyoles (37 %) i la dels valencians (el 56 %) Mezquida observa que «20 punts percentuals per damunt de la mitjana estatal són moltíssims» (p. 78).

Resumim: «políticament, la valenciana és una societat que en els últims anys ha pegat un tomb en favor de la recentralització de l'Estat i la reducció o eliminació de l'autogovern de la pròpia comunitat autònoma» (p. 80).

5.3. EN UN MARC NEGATIU, COMENÇA A QUALLAR EL VALENCIANISME POLÍTIC

L'adhesió molt alta dels valencians a Espanya (§1.5.1) i l'evolució contrària a l'autonomia (§1.5.2) fan pensar que el valencianisme hauria retrocedit. En canvi, «la incidència del valencianisme polític en la societat ha tendit a créixer en els darrers temps» (p. 81).

Per a emmarcar una realitat tan paradoxal, l'intel·lectual valencià recorda que, en les autonomies amb partits autonomistes, entre els anys 1996 i 2012 la identitat privativa pròpia ha augmentat en Catalunya (del 36 % al 51 %) i en les Illes Balears (del 24 % al 36 %); correlativament, ha amainat la identitat privativa espanyola (del 24 al 13 en Catalunya; del 23 al 15 en les Balears, p. 82).

Entre els mateixos anys (1996 i 2012), el sentiment privatiu de ser valencià es manté (11 %; el privatiu espanyol baixa del 34 al 31 %); però, a la vista que durant eixos anys hi ha «una forta pressió migratòria» (passem de quatre milions a cinc, p. 84), resultarà que el valencianisme ha pujat. En paraules de Vicent Baydal (2014): «Prenent com a base el cens electoral, això són fins a 385.000 ciutadans que declaren sentir-se més valencians que espanyols, una xifra gens menyspreable» (p. 85).

L'increment de la identitat prioritàriament valenciana va unida al creixement polític. Compromís obté en el 2011 cap a un 7 % (prop de 200.000 vots), i deu punts més el 2015 (18,7 %), de manera que «Compromís ha esdevingut una força clau en la política valenciana». «Podem dir que el valencianisme ha consolidat per fi un espai propi del 2007 ençà».

Mezquida dedicarà un capítol (el quart: «L'estratègia identitària a anàlisi», ací, §1.6) a intentar comprendre les causes del procés. «¿Per què alhora que el poble valencià s'espanyolitza el valencianisme agafa força? ¿Què ha fet bé i què ha fet malament el valencianisme? ¿Què pot fer aquest valencianisme creixent per a començar a revertir la tendència espanyolista del País Valencià?».

Però, abans d'encarar-se a eixe objectiu, el nostre autor introdueix la prudència. Després de constatar que per ara no tenim estudis que permeten deduir si han variat els factors adversos a la identitat valenciana i l'Estatut d'Autonomia, alerta: «sembla que el País Valencià continua sent un territori hostil per al discurs identitari alternatiu» (p. 86).

6. CREIXIMENT DEL VALENCIANISME POLÍTIC EN L'ADVERSITAT

6.1. CONSTÀNCIA I ABANDÓ PROGRESSIU DE L'ESSENCIALISME

Acabem de vore que, en un ambient advers (§1.5.2), Compromís té un augment electoral fort (§1.5.3). Mezquida dedica un capítol (el quart, p. 88-120) a deduir quins són els factors que deuen explicar eixe fet. En el camí, eixiran dades importants, com ara el fet que la major part dels valencians que posen la valencianitat per davant de l'espanyolitat no voten a Compromís (§1.6.3). El capítol acaba reprenent una dualitat ja introduïda (en §1.3.5): el valencianisme necessita desplegar la ideologia valencianista i mostrar els efectes negatius de l'espanyolisme centraliste (§1.6.5).

El primer factor a què el nostre autor atribuïx l'expansió electoral de Compromís és personal: els valencianistes que vàrem nèixer entre 1940 i 1970 seríem «de pedra picada» (ell parla del «valencianisme polític dels darrers trenta anys», p. 89). «El valencianisme polític ha sabut romandre actiu i eixamplar-se en un context de marginalitat política de llarga durada»; «s'ha mostrat tenaç i persistent» (p. 89). Els afectats agraïm el reconeixement, i més tenint en compte que eixes paraules provenen d'una persona plana i humanista (característiques que s'oposen a l'orgull i l'egocentrisme dels elitistes). Això no obstant, quan els qui ara tenim entre 45 i 75 anys mirem arrere ens preguntem quants valencianistes s'han cremat pel camí com a conseqüència d'uns plantejaments poc adequats (justament aquells de què s'aparta Mezquida i una part de la seua generació).

La segona causa de l'expansió electoral seria el canvi ideològic que s'hauria produït en el valencianisme (descrita al principi, §1.3.1): «la transició des del nacionalisme etnicolingüístic embrionari cap al nacionalisme civico-polític que encara en l'actualitat s'està produint» (p. 90). Mezquida sap que el pas des de l'essencialisme

fins a la consciència, la voluntat i la cohesió social no és fàcil, de manera que al cap d'una vintena d'anys (1998-2016) el canvi encara «s'està produint».

Per una altra banda, torna a aparèixer la separació en relació a Fuster: «La fundació del Bloc Nacionalista Valencià [1998] no sols suposava la revisió de les tesis fusterianes sinó el naixement d'una nova forma d'entendre el moviment en què la voluntat col·lectiva dels valencians, els elements d'aglutinament, anaven molt més enllà de la mera qüestió lingüística –ètnica–: també incloïen «els eixos social, econòmic i geoestratègic» (p. 91); «democràcia, benestar i justícia social per damunt de llengua, cultura o història» (p. 92). U dels resultats és «reduir la intensitat dels atacs del contramoviment blaver que trobaven ara més dificultats per a demonitzar els nacionalistes» (p. 91).

Quant a la formació de Compromís i la incidència electoral (2011, 2015), Mezquida valora així la coalició: «en obrir-se, el valencianisme s'està readaptant en funció de les demandes de la societat, s'està avançant en la desitjada connexió amb la voluntat del poble i el valencianisme és ara present en àmbits de decisió claus que abans quedaven fora del seu abast» (p. 91).

6.2. EUROPEISME, «REGENERACIÓ DEMOCRÀTICA» I JUSTÍCIA SOCIAL

En l'èxit de Compromís (pas del 7 % al 18 % entre el 2011 i el 2015), hi han factors conjunturals externs al valencianisme. Al cap de vint anys d'un govern unit a l'autoritarisme, a la corrupció i a la pèrdua progressiva de solidaritat amb els més necessitats, una bona part dels valencians vol caminar cap a una societat més solidària amb els qui tenen més poc; i, alhora, vol augmentar la justícia, la democràcia, la transparència i l'honradesa.

El nostre autor engloba eixos factors amb el títol «discursos d'avantguarda» (p. 92), el primer dels quals és la voluntat d'integrar-se en la Unió Europea. Una

voluntat que el valencianisme ha tingut al llarg del segle xx (tant abans de 1939 com després, com ens han mostrat estudis d'Agustí Colomer).

Europa (que demana la convivència de pobles i de llengües) és un bon espai per a ensenyar o mostrar l'autoritarisme i el centralisme espanyol: «per al valencianisme, la Unió ha significat una porta oberta a la defensa i el reconeixement identitari que no s'ha trobat dins d'Espanya. El valencianisme s'ha vinculat a l'Europa de les Regions [...] per a posar en relleu el pluralisme identitari del continent, de caràcter no sols intraestatal sinó també interestatal» (p. 93).

Per una altra banda, el valencianisme polític fa anys que intenta usar la Unió Europea per a coordinar pobles i mostrar les incoherències dels anomenats «estats nacionals»: les regions europees tenen «característiques econòmiques, socials, culturals, lingüístiques... particulars»; i tot plegat s'oposa «als estats nacionals» (p. 93).

Al costat de l'europeisme, està «el republicanisme, el feminisme» i, sobretot, «la regeneració democràtica» (p. 94), a la qual convindria afegir la justícia social.

Mezquida constata que, fins a la crisi econòmica del 2009, entre els valencians només existia «l'eix esquerra-dreta» (p. 95). Però la crisi hauria mostrat a la societat que no es pot superar bé sense fer «reformes substancials» en l'estat espanyol. Eixe camí va a parar a un eix nou, que anomena «statu quo-regeneració» (p. 96). El treball intens de Compromís en les Corts Valencianes durant els anys 2007-2011 contra «la corrupció del govern popular» i a favor de la «regeneració del sistema» obté, en les eleccions autonòmiques del 2011, un resultat bo (i tirant a espectacular en el 2015, p. 96-97).

6.3. COMPROMÍS I LA IDENTITAT VALENCIANA: DIVERGÈNCIA PARCIAL

La fusió del valencianisme, la solidaritat amb els més necessitats i la regeneració democràtica ha fet que Compromís haja anat omplint els buits geogràfics que tenia el Bloc (sobretot les ciutats de València, Alacant i Elx, i les comarques

poc valencianoparlants, p. 99-102). Actualment, només l'Horta d'Oriola té una presència testimonial de la coalició electoral.

L'expansió forta de Compromís no fa que Mezquida incórrega en el triomfalisme (massa freqüent en el valencianisme durant els anys setanta i huitanta). Al contrari, ens recorda que l'avanç del valencianisme polític es produïx dins d'un acostament de la societat valenciana cap al centralisme castellanitzador (§1.5.2). En conseqüència, «seria una errada desentendre's o evitar sentir un cert grau de responsabilitat respecte a les mancances que presenta tant el moviment com la mateixa societat valenciana a l'hora d'afrontar certes qüestions relacionades amb la identitat valenciana» (p. 104). El nostre autor constata un problema que no per conegut cal deixar de plantejar-lo. A més, introduïx una incògnita que caldria aclarir. Mirarem els dos factors d'u en u.

El triangle que va d'Alacant a Elda i Oriola conté, aproximadament, la tercera part de la població valenciana, de manera que el valencianisme hi hauria de tindre constantment un ull: «el valencianisme ha de ser conscient d'aquesta fractura territorial que es dona entre el sud i la resta del país –la famosa frontera de la línia Biar-Busot–»; «el sud necessita per part del valencianisme, una reflexió profunda, un “pla de viabilitat” en clau pròpia que impedisca que les comarques més meridionals queden despenjades dels possibles avanços identitaris a la resta del país» (p. 103).

Passem ara a la incògnita nova. Sabem que el 11 % dels valencians posa la identitat valenciana per davant de l'espanyola. En el 2011, això equivalia a 390.000 electors. ¿A qui votaven eixos valencians? Un 24 % a Compromís (94.380), un 30 % no votà i un 24 % (94.380 vots) al PP. Per una altra banda, dels 176.213 vots que obtingué Compromís el 54 % corresponia a votants d'identitat bàsica valenciana (94.380), de manera que el 46 % (81.833) votaria a Compromís per motius socials. També és pertinent saber que el 80 % dels «valencians conscients» (que és com Mezquida anomena els valencians de consciència bàsica valenciana) es situa del centre a l'esquerra (312.000 valencians, contra 78.000 que es situen a la dreta).

Dels 312.000 valencianistes de centre o d'esquerra, el 70 % no vota a Compromís (217.620). Majoritàriament, no voten o voten al PP. En conseqüència, «podem dir amb tota la cautela que, des del punt de vista de la identitat, hi ha un problema a l'hora d'arribar al votant potencial més pròxim» (p. 106). La divergència entre identitat i vot sobta més si tenim en compte que Compromís «és l'única força política de rellevància que situa el valencianisme com un dels seus eixos ideològics primers». A més, és «l'únic partit de rellevància d'estricta obediència valenciana» (p. 107), de manera que pareix que no té competidor.

¿Per quin motiu el 70 % dels qui tenen una consciència bàsica valenciana no voten a Compromís? Una possibilitat és que els afectats consideren que la identitat valenciana no és «prou rellevant per a atorgar el seu vot a una formació que pose en relleu el conflicte» (p. 107). En definitiva, l'eix centralisme-autonomisme encara no hauria quallat. Lògicament, això té variants (com ara pensar que la identitat valenciana viuria satisfactòriament en la situació actual, de manera que estarien «més o menys còmodes amb l'estat de coses del moment», p. 107).

Una altra possibilitat és que els valencians de qui parlem siguen crítics amb la proposta de Compromís, siga «perquè no se senten del tot identificats amb la manera d'enfocar la qüestió identitària, o perquè no se senten identificats amb l'estratègia» (p. 107).

Mezquida també reflexiona sobre els valencians d'origen forà. «Hi ha una manca d'integració flagrant de la població nouvinguda en la identitat valenciana que, a més a més, condiona de manera determinant la valoració global» (p. 109). Recordem que els nouvinguts són el 35 % de la població. Ací tenim dos contrastos: només el 8 % dels autòctons es sent espanyol, mentres que en els immigrants és el 40 %; en els autòctons, compaginem les dos identitats el 66 %, percentatge que baixa al 28 % en els nouvinguts (p. 108). L'intel·lectual valencià acaba notant que, en Catalunya (amb el 36 % d'immigrants, p. 109), la realitat és molt diferent (només espanyols: 20 %; compaginació: 48 %; més català que espanyol: 10 %; només català: 3%, p. 110).

6.4. COMPROMÍS I LA REGENERACIÓ DEMOCRÀTICA: CAMP DISPUTAT

La coalició Compromís no solament deu reflexionar per a augmentar la unió amb els «valencians conscients». També ha de reflexionar en el camp de la regeneració democràtica. El nostre autor partix de dos fets: «la centralitat social s'està desplaçant cap a l'espai de l'esquerra-regeneració»; i Compromís s'hi ha situat adequadament, de manera que «ha convertit aquest espai polític en el graner de vots del moviment, la gallina dels ous d'or del valencianisme»; això seria «el gran èxit estratègic del valencianisme» (p. 111).

Ara bé, també Podemos (esquerra) i Ciudadanos (dreta) estan en eixe camp. En les eleccions autonòmiques del 2015, Compromís va traure un 18,71 %, mentres que els partits d'àmbit espanyol tragueren cap al 12 % (p. 112). Però, una altra volta, Mezquida avança per la prudència i la reflexió. Observa que «continua existint una alta competència». Si un dia hi ha «competència per l'espai polític», Compromís hauria de recórrer al seu factor distintiu (el valencianisme); i «competir electoralment en el quadrant esquerra-regeneració o en l'espai regeneració, contra opcions identitàriament espanyoles, suposa avui, com ahir, altes possibilitats de derrota» (p. 112).

6.5. L'EXPANSIÓ DEL VALENCIANISME: SET TRAVES I DOS MITJANS

Compromís necessita que es consolide l'eix centralisme / autonomisme; però, per a aconseguir-ho, cal superar els set problemes descrits en els apartats anteriors:

El valencianisme polític no connecta amb la majoria dels valencians conscients (ni tan sols amb la majoria de valencians conscients del segment centreesquerra); no compta amb una identitat valenciana mínimament sòlida que

permeta integrar amb certa normalitat els nouvinguts; té una forta competència en l'espai polític de la regeneració democràtica; la identitat espanyola és, al País Valencià, acceptada, assumida i estimada, en major mesura que en pràcticament qualsevol altra comunitat autònoma de l'Estat; el valencianisme considera Espanya i l'espanyolitat elements aliens a la societat valenciana; la societat valenciana aposta cada vegada amb més força per suprimir o rebaixar el seu grau d'autogovern; davant el context hostil, el valencianisme, en general, ha preferit evitar el conflicte identitari [cosa que manté amagada la fractura entre el centralisme i l'autonomisme, p. 113].

El nostre autor nota que «l'entrada d'una formació valencianista en el govern marca el possible punt d'inici» per a augmentar la consciència i la voluntat de ser valencians (p. 114). Però, si volem arribar a eixe objectiu, caldrà guanyar la «segona Batalla de València». El polítòleg valencià constata que la dreta espanyola i els seus mitjans afins han «començat a atacar [...] des de la perspectiva purament identitària». Eixa actuació és «una amenaça però també suposa una oportunitat, una ajuda per a explicitar el conflicte identitari al País Valencià». A més, «en el context que ofereix la nova legislatura la tàctica de defugir el conflicte no serà ni possible ni adequada per a la transformació de la realitat identitària dels valencians». I és que «l'espanyolisme prepara una segona Batalla de València, [...] sabedor que compta amb l'afecció de la immensa majoria de ciutadans, amb els principals mitjans de comunicació i amb altres mecanismes d'estat» (p. 114).

El valencianisme ¿està preparat per a això? Mezquida pensa que, en el passat, l'enfrontament «va abocar el valencianisme pràcticament a l'anorreament com a moviment» perquè «el conflicte va ser plantejat en uns termes essencialistes i ètnics» (p. 114). Lluny d'eixa orientació, necessitaríem un «nou paradigma estratègic», el qual tindria «dos vessants d'actuació complementaris» (p. 115).

Són dos mitjans que es complementen, ja introduïts quan hem parlat sobre com augmentar la identitat valenciana (§1.3.4).

El primer camí seria constructiu: fer una proposta identitària valenciana que busque, trobe i valore «els veritables trets identitàris majoritaris del poble valencià»; en conseqüència, hauria de ser una proposta integradora, aglutinant, identificadora per a la majoria de valencians; s'hauria de fonamentar en la raó i hauria de buscar els interessos i les necessitats dels valencians. En eixe marc, caldria encabir la llengua, la història i la cultura, així com els símbols. Per contra, caldria evitar l'essencialisme. Diria que el marc ideològic que acabem de llegir és realment positiu. L'intel·lectual valencià no diu si ja tenim exemples d'aplicar la ideologia descrita a camps específics (com ara a la llengua pròpia dels valencians). Ací tenim les seues paraules:

En primer lloc, una estratègia en clau constructiva, que es concretaria en l'elaboració i plantejament d'una proposta identitària per part del valencianisme des del marc del nacionalisme cívic, amb aspiracions majoritàries i, per tant, necessàriament integradora. Una proposta identitària que siga capaç de trobar i valorar els veritables trets identitàris majoritaris del poble valencià, dins d'un discurs coherent i assumible per a una majoria de ciutadans, que han de trobar-hi fonamentalment una utilitat pràctica. Una proposta que s'hauria d'allunyar conscientment del terreny dels discursos essencialistes, ètnics i de confrontació directa, terreny sens dubte desfavorable i que hauria de centrar-se a guanyar adhesions des del terreny de la raó i la valencianitat prepolítica, mitjançant els interessos i les necessitats propis del poble i que assumisca com a tasca primera l'explicació de l'existència i rellevància d'aquests interessos i necessitats, i com a tasca segona l'elaboració d'un discurs renovat per a donar-los cobertura i solució.

En aquest vessant de construcció, el valencianisme polític hauria de trobar la manera de fer encaixar les qüestions més ètniques del discurs —història, llengua, cultura— d'una manera intel·ligent, atractiva i, també, integradora. De la

mateixa manera, la qüestió simbòlica i la «qüestió de noms» també requerirà en algun moment una atenció especial, donada la importància que tenen els símbols com a elements d'aglutinament i identificació, característica que no ha de ser infravalorada (p. 115).

Al costat de l'acció constructiva, hi hauria el camí contrari («desconstruc-tiu»). Consistix en analitzar com és la consciència espanyola que tenim els valencians. La formulació dita comporta que no és «una confrontació nua i crua» amb Espanya: amb una realitat externa als valencians. La «batalla s'ha de lliurar en la consciència dels valencians» amb la finalitat de «guanyar eixa consciència». Per tant, «la batalla no és contra Espanya, és contra la manera d'entendre la identitat de la majoria de valencians i valencianes». L'objectiu no és «vèncer Espanya sinó convèncer el poble valencià». Davant d'eixa proposta, u ha de fer com adés: llevar-se el capell. El nostre autor segueix avançant, implacable, per dins de les persones (i, per tant, per fora de l'essencialisme). Passem-li la paraula:

Per altra banda, el nou paradigma estratègic ha de tindre per força un vessant desconstruc-tiu. La desconstrucció d'una identitat espanyola hegemònica al país que necessitarà noves eines per a ser enfocada i duta a terme. Si bé és cert que el conflicte identitari ha de ser explicitat, també ho és que no convé una confrontació nua i crua com la que es va viure en els anys 70 i 80. Per a no cometre les mateixes errades, però alhora aconseguir el plantejament del conflicte obertament, el valencianisme ha de ser en tot moment conscient de què és i què implica Espanya. Espanya no és un element alié, no és un estat central amb residència a Madrid que queda lluny de la societat valenciana; més aviat Espanya és allò que troba qualsevol valencià conscient quan posa un peu al carrer en eixir de sa casa. Espanya —la identitat espanyola, el nacionalisme espanyol— és a dins del País Valencià, amb una solidesa i una «normalitat» que el valencianisme polític no ha de perdre de vista en cap moment. El conflicte identitari no és només un

conflicte amb l'Estat espanyol, ni amb Madrid, ni tan sols amb el nacionalisme espanyol. És una batalla que s'ha de lliurar en la consciència dels valencians, precisament per guanyar eixa consciència. Qualsevol esforç dedicat a la desconstrucció de la identitat espanyola ha de ser plantejat des d'aquest punt de vista. La batalla no és contra Espanya, és contra la manera d'entendre la identitat de la majoria de valencians i valencianes. No s'ha de vencer Espanya sinó convèncer el poble valencià (p. 115-116).

Mezquida, a més de ser humaniste (que és incompatible amb l'essencialisme), mostra que té formació en la metodologia de la ciència. Així, una definició no pot ser negativa per la raó que no explica què és, positivament, el concepte a definir. Semblantment, hem d'aprendre de «les errades del passat i, amb la lliçó apresada» hem de ser «conscients que aquesta estratègia [desconstructiva] necessita obligatòriament» el complement constructiu: «una proposta valencianista coherent, assumible, integradora, lligada al pols del poble i amb vocació majoritària» (p. 116). En definitiva, els buits que genera el fet de mostrar incoherències en la ideologia espanyolista que tenim els valencians s'han d'omplir amb factors ideològics del valencianisme.

El nostre autor, molt pedagògic, insisteix: «l'estratègia de desconstrucció requereix formes que no ataquen frontalment la identitat espanyola, perquè fer-ho, com hem vist, és atacar frontalment la majoria dels valencians». El mitjà que hem d'aplicar és «assenyalar les seues debilitats i incoherències» (p. 117).

Una part del darrer capítol focalitza el camí desconstructiu (analitzar la identitat espanyola en relació al saber i el sentiment dels valencians que l'han assumida, que són la immensa majoria; ací, §1.7.5). En canvi, el polítòleg valencià observa que el seu llibre no desplegarà la perspectiva constructiva (encara que és «de summa importància», p. 116 nota 62). Les dades que aporta sobre la transformació ideològica del valencianisme (del «nacionalisme ètnic al cívic») estan comentades en §1.3.3 a partir del paràgraf cinqué.

7. UN VALENCIANISTE ¿COM DEU ACTUAR DAVANT DE L'ESPANYOLITAT?

7.1. EL VALENCIANISME ¿PER QUÈ ES POSAVA MOLTS VALENCIANS EN CONTRA?

El darrer capítol del llibre és el cor de l'obra; també el més extens (p. 121-193, 73 pàgines: «Les eines estratègiques del canvi identitari: desconstruir l'espanyolitat»). És una contribució molt bona per al futur, centrada en esta qüestió: com no deu actuar un valencianiste davant del sentiment espanyol que tenen la immensa majoria de valencians; i com convé actuar.

Abans de dir quina és la distribució detallada del capítol, seguiré l'orde que es troben els lectors. Mezquida encapçala el capítol amb dos citacions que il·lustren com sol actuar l'essencialisme: com que es fonamenten en unes hipotètiques *essències*, quan fracassen la causa sempre està fora d'ells i, com a conseqüència, tornen i tornen a actuar de la mateixa manera. És la mateixa realitat que Àlvar Thomàs i Jordi Manent anomenen «l'ètica de la convicció» (oposada a «l'ètica de la responsabilitat», *La temptació independentista*, 2010). La primera citació és una afirmació atribuïda a Einstein: «La bogeria és fer la mateixa cosa una vegada i una altra esperant obtenir resultats diferents» (p. 121).

Eixe marc avança quina serà la primera operació que farà el polític valencià: en compte d'atribuir als altres tota la culpa del fracàs del valencianisme polític en els huitanta i els noranta, analitza com actuàvem els valencianistes. Per a aconseguir-ho, reflexiona sobre què són els pobles (o nacions, §1.7.1-§1.7.3), exposa de quina manera el centralisme espanyol ha captivat els valencians (§1.7.4-§1.7.5) i dedueix com deu respondre el valencianisme (§1.7.6). Finalment, el nostre autor mira com estan evolucionant les identitats nacionals en el conjunt del món i quines repercussions té eixe procés en el valencianisme

(§1.7.7). El capítol acaba mostrant que la proposta de fet ja l'ha practicada l'independentisme català (§1.7.8).

Potser per haver focalitzat les essències (que són inherentment eternes), les definicions del concepte *nació* no són satisfactòries. Això no obstant, un estudiós del tema (Hug Seton-Watson) està convençut que les nacions han existit i segueixen existint (p. 122). Mezquida focalitza els dos factors fonamentals: «sobirania i voluntat són elements que normalment són tinguts per indispensables per a l'existència de la nació» (p. 121; potser hauríem de posar l'orde contrari, ja que la sobirania és el resultat d'aplicar la voluntat).

El nostre autor torna a exposar la concepció essencialista: «el valencianisme des d'una perspectiva ètnica plantejava la seua idea de [...] nació catalana –incloent-hi el País Valencià– [...]; eren els fets diferencials ètnics: llengua, història, cultura i llinatge». En canvi, «el nacionalisme cívic» focalitza «la voluntat popular lligada al territori de la comunitat autònoma valenciana i a un projecte –model– de societat més o menys concret» (p. 123). Hem passat de la «cultura» a la *política*. Com que la voluntat valenciana actual és poc favorable a la sobirania, ¿què ha de fer el valencianisme? La resposta és clara: «plantejar models teòrics que siguen favorables a l'objectiu: el canvi identitari».

El polítleg valencià recorda que, en els anys setanta i huitanta, el valencianisme estava presoner d'una contradicció: mentres que la seua «concepció de l'espanyolitat» «és incompatible» amb la que té de la valencianitat, «per a la majoria de valencians Espanya i l'espanyolitat és el que ells són i volen ser per damunt de qualsevol altra cosa» (p. 123-124). Si a això afegim la reducció de la valencianitat «al llinatge i a la llengua» (p. 123) i les pràctiques que l'essencialisme afavorix (prepotència i elitisme), comprendrem el resultat: en la dualitat incompatible «nosaltres –País Valencià– / ells –Espanya–, gran part dels valencians es senten més identificats amb “els altres” que amb “nosaltres”» (p. 124). A més, «han conclòs que qui intenta fer-los encabir en un “nosaltres” que no els representa els està atacant identitàriament a ells en tant que els està intentant

“alteritzar”». Ara, estem en condicions de comprendre per quin motiu el valencianisme dels setanta i els huitanta «despertava tantes animadversions i hostilitats en el gruix social autòcton» (p. 18; ací, §1.3.1).

Hi havia un altre factor que potenciava la contradicció: «la nació com a realitat exclusiva i excloent» (si som valencians no som espanyols; si som espanyols, no som valencians). Davant d'eixa concepció, Mezquida es fa la pregunta pertinent: «¿aquesta concepció [...] no està ajudant a mantindre *l'statu quo* i la preeminència de la identitat espanyola?» Ja sabem que, per a la majoria de valencians, som una «regió d'Espanya» (§1.5.1), de manera que la identitat important és l'espanyola. En conseqüència, si han de triar es decantaran per Espanya.

La reacció que té el nostre autor davant d'un tal panorama és aplicar la intel·ligència: «¿No seria més convenient que foren altres, l'espanyolisme per exemple, qui els negara eixa possibilitat de sentir-se alhora i amb la mateixa intensitat» valencians i espanyols? «¿Com reaccionem els individus quan ens volen forçar a deixar de ser el que nosaltres sentim que som? ¿Com reaccionem quan ens limiten el nostre dret a decidir? ¿El valencianisme ha de ser qui limite eixe dret o qui el fomenta?» (p. 126). En definitiva, el valencianisme deu fomentar el respecte a la persona, mai la repressió o negació. A mesura que avança el capítol, el polítleg valencià farà una proposta molt atractiva per a solucionar la contradicció descrita (sobretot cap al final del capítol; ací, §1.7.7).

7.2. ¿HI HA HAGUT «REGIONALISME (POSITIU)» EN EL VALENCIANISME?

En la recuperació de molts pobles, primer hi ha «regionalisme», el qual va transformant-se a poc a poc en nacionalisme («El nacionalisme surt/naix del regionalisme, Castelló», p. 126). Mezquida es para en eixe factor perquè els valencians seríem una excepció: «el regionalisme valencià majoritari que ha existit en

els darrers temps –blaverisme– no ha actuat contra el centralisme espanyol, sinó contra Catalunya amb la finalitat de neutralitzar el nacionalisme valencià.

Crec que el llibre que comentem hauria tractat el tema d'una manera diferent si haguera incorporat el valencianisme anterior a 1939. Potser convindria promoure la lectura i l'anàlisi dels *Escrits polítics (1866-1908)* de Teodor Llorente (publicats per Rafael Roca, 2001); o l'estudi de Lluís Meseguer (2009) sobre la literatura valenciana del primer terç del segle xx (que qualifica com a «edat de plata»); o l'estudi d'Agustí Colomer (2007) sobre el valencianisme polític d'Acció Valenciana. La incorporació d'aquell valencianisme faria que ens preguntàrem si en la segona mitat del segle xx no hi ha hagut un regionalisme valencià positiu com a conseqüència d'haver desconsiderat el valencianisme anterior a 1939 (també ens podríem preguntar si eixa desconsideració va unida al potenciament de l'essencialisme durant els cinquanta i els seixanta).

Com que els valencians no tindríem regionalisme, hauríem de recórrer a «altres catalitzadors del canvi» (p. 127). És en eixe punt quan comença l'anàlisi de l'espanyolisme dels valencians, que és tan suggestiu com positiu.

7.3. ¿PER QUÈ ELS POBLES (O NACIONS) SÓN TAN IMPORTANTS?

Mezquida titula un apartat amb una afirmació xocant: «La veritat no ens ha fet lliures» (p. 128). De fet, està unida a una actuació paradoxal. El valencianisme exposa molts fets: els que estan vinculats a la història, a la llengua, a la cultura; i també els que mostren que el mal finançament i les poques inversions de l'estat espanyol tenen efectes negatius sobre cada valencià (en l'atenció mèdica, en l'escola, en les carreteres, en els trens, en els aeroports), de manera que «l'estat del benestar valencià no és viable» (p. 128). «Un valencianista enfurismat –i realista– podria dir que es tracta fins i tot d'una situació d'espoliació, d'una injustícia flagrant» (p. 128).

Però pareix que eixos discursos incidixen molt poc en l'opinió pública valenciana; és com si la veritat no interessara als valencians, cosa que genera «una frustració perplexa» en el valencianisme. «¿Per què els valencians voten en contra dels seus interessos?» (p. 130). La interpretació és pensar que seria «un problema de manca d'identitat valenciana, de sentiment, d'amor propi com a col·lectivitat humana» (p. 129). Eixa actitud és molt perillosa per la raó que pot fer desconfiar dels valencians. I, en això, hi ha un perill letal: si el valencianisme no confia en els valencians, el poble valencià no confiarà en el valencianisme.

Davant d'una situació tan inquietant, el politòleg valencià afirma que «necesitem un canvi en la manera d'entendre la identitat nacional i el nacionalisme» per a comprendre com és que els valencians actuem d'una manera que ens fem mal a nosaltres mateixos (p. 130). El nostre autor torna a actuar d'una manera humanista: la realitat social no és mai perversa; per tant, en compte de desconfiar de la gent malmira la teoria. Després de tornar a qüestionar la concepció essencialista de la nació, Mezquida conclou que «la nació no és o *no és*, sinó que la nació *es crea*» (p. 131). Certament, les nacions estan unides a la voluntat i la sobirania, però ¿què són? Combinant propietats de tres estudiosos, l'intel·lectual valencià arriba a una proposta suggestiva.

La nacionalitat seria una construcció humana molt diferent de les ideologies polítiques (socialisme, conservadorisme, etc.). Contra l'universalisme de les ideologies polítiques, els pobles serien locals. Un poble oferiria «a l'individu un espai col·lectiu imaginat», «una cosmovisió completa», de manera que resol «qüestions transcendents per a l'individu». Un poble (o nació) seria una «identitat bàsica necessària no sols en la dimensió social sinó també en la individual. En la identitat nacional l'individu troba resposta al seu “jo” més bàsic» (p. 132). Eixe quadre justifica l'afirmació que sentir-se membre d'un poble és molt més que una ideologia política, i s'acosta a les religions en la mesura que contribuïx a donar sentit a la vida (p. 131). El nostre autor ho descriu molt bé:

La nació existeix dins de l'individu i es projecta cap a fora de la mateixa manera que existeix en la societat i condiona l'individu. [...] La nació és una comunitat imaginada, que satisfà les necessitats de pertinença i identificació de l'individu en societat i satisfà també les seues necessitats existencials i de continuïtat, oferint-li una cosmovisió del món compartida amb altres individus en la qual troba el seu lloc natural. La nació esdevé així un marc de referència des del qual s'interpreta el món, una manera de relacionar-se amb els altres (p. 132-133).

Tot plegat apunta a este resultat: «¿Podem parlar, per tant, de la identitat nacional com un marc cognitiu que opera en l'àmbit de la consciència individual?» (p. 133). «¿No seria la identitat nacional el principal conjunt d'estructures mentals» sobre el qual s'articula la “manera de veure el món” en l'actual context global d'estats nacionals?» (p. 133-134).

7.4. MOLTS VALENCIANS ¿PER QUÈ NO REACCIONEN DAVANT DEL CENTRALISME?

Ara, ja tenim prop la solució de la paradoxa dels valencians. En les citacions anteriors, apareixen els *marcs cognitius o conceptuals*, els quals repercutirien en la nostra manera de pensar i d'acceptar què és veritat i què no té sentit. En concret, «si els fets no encaixen en un marc conceptual, els fets reboten i el marc es manté», de manera que eixos fets és com si no existiren (p. 134). En eixe marc, podem dir quina és la causa que impulsa la majoria de valencians a no acceptar fets que pareixen evidents:

Els fets –el fet nacional valencià, el fet lingüístic, el fet econòmic...– rebotarien enfront del marc cognitiu –la identitat espanyola– perquè no encaixen amb el marc. Qualsevol fet que posa en dubte el marc cognitiu arrelat és rebutjat, excusat

o reinterpretat dins dels paràmetres del marc. Per als valencianistes, aquests fets – nacional, lingüístic, econòmic – tenen gran valor i importància en tant que donen sentit al marc del valencianisme i l'estructuren; encaixen a més amb la concepció que tenen d'Espanya [...]. Per contra, si ens posem en el cas d'un valencià conscientment espanyol, aquests fets no quadren amb la seua «manera de veure el món», assumir-los implicaria trencar amb el seu marc cognitiu nacional perquè els fets atribueixen a Espanya una sèrie d'actuacions negatives cap a ell mateix: «¿I com pot ser Espanya una cosa negativa per a mi, si Espanya sóc jo? ¿Per quina raó aniria jo en contra meua?» (p. 134-135).

La proposta de Mezquida també permet entendre per quin motiu una part molt majoritària dels valencians vota a partits polítics espanyols: «els valencians voten allò amb què s'identifiquen. [...] la identitat –també la nacional– juga un paper clau a l'hora d'emetre el seu vot» (p. 135). El polític valencià transcriu una citació llarga en què apareixen fragments eloqüents: «Les persones no voten forçosament segons l'interès propi. Voten per la seva identitat. Voten pels seus valors. Voten per la persona amb qui s'identifiquen» (p. 135). I, tot seguit, el nostre autor ho aplica als valencians:

Si ens atenim a les característiques identitàries de la societat valenciana i a les del partit que hi ha governat durant els darrers temps, veurem que hi ha una correlació identitària lògica. El Partit Popular és la formació política amb un discurs identitàri més semblant al del gruix de la població valenciana i, per tant, és el partit amb el qual a priori, ni que siga solament pel que fa a la identitat nacional, més fàcil resulta identificar-se per a la majoria de valencians (p. 135-136).

Canviar els marcs conceptuals no és fàcil, però sí que és possible: equival a canviar la manera d'interpretar el món, associat al sentit comú. Els mitjans són els que ja coneixem: «el vessant constructiu [de la identitat valenciana] i el

desconstructiu [de la identitat espanyola]». El camí constructiu «es basa en l'elaboració de nous conceptes, enfocaments i marcs que servisquen per a omplir els buits que es generen amb el canvi de referències». El camí desconstructiu «ens ha de servir per a assenyalar les contradiccions i vulnerabilitats del marc majoritari existent; es tractaria ací de minar el marc, d'afeblir els ancoratges que lliguen l'inconscient cognitiu de l'individu amb eixe marc» (p. 136).

Sabem que el nostre autor focalitza la part desconstructiva (§1.6.5, darrer paràgraf), de manera que el llibre mostrarà mecanismes que el nacionalisme espanyol usa per a dominar. Ací, en comentarem dos.

7.5. MECANISMES DEL NACIONALISME ESPANYOL PER A DOMINAR

El primer mitjà que Mezquida tracta és la parella *nosaltres / altres*. En els pobles, una oposició amb algú de fora pot augmentar la cohesió interna. En el cas de l'espanyolitat, no hi ha hagut uns *altres* externs constants. Però, des del final del segle XIX, han assignat eixe paper als catalans (i, esporàdicament, als francesos, als marroquins, als «rojos», als terroristes etarres, p. 137). El resultat és una *Espanya* (la que ha creat el nacionalisme centraliste espanyol) i una *anti-Espanya* (associada als qui, segons l'espanyolisme, voldrien destruir-la). Dos mitjans recurrents per a defensar *Espanya* són la unitat i la igualtat (p. 138).

El nostre autor remarca que diferents que són la *unió* (que comporta acostar i vincular entitats diferents) i la *unitat* (nom que comporta uniformitat, absència de diversitat, p. 139). El nacionalisme centraliste espanyol parla de *unitat* perquè ha reduït Espanya a la història, la llengua, el dret i els interessos de la Corona de Castella, de manera que hi ha *uniformitat*. En conseqüència, quan algun poble reivindica la seua història, o la seua llengua, o el seu dret, o els seus interessos, va *contra la unitat* o *uniformitat* que el nacionalisme espanyol ha intentat crear.

Això explica esta afirmació: «la unitat no és entesa en positiu –com a unió de les parts– sinó en negatiu, com una prohibició: indivisibilitat» (p. 138). Sigam clars: la *unitat* fictícia aprofita per a amagar la voluntat de dominat (Espanya seria «indivisible»).

El mite de la «unitat» es reforça amb el de la «igualtat». No cal dir que eixe nom és important en l'humanisme i en la justícia, no debades s'oposa a la jerarquia, a la dominació, a la *desigualtat*. Però el polítleg valencià nota que, «curiosament», el nacionalisme espanyol no aplica la igualtat socialment, sinó *territorialment* (p. 140). El mecanisme és simple: com que les característiques d'Espanya serien les de la Corona de Castella, hi hauria *uniformitat*, *unitat* entre els espanyols, de manera que serien *iguals*, *homogenis*. Davant d'una situació tan positiva, n'hi haurien que voldrien ser *diferents*, *heterogenis*, *desiguals*. I el súmmum de l'engany és presentar la reivindicació de la llibertat com a *privilegis*: «tot allò que escapa de la uniformitat és entés com un privilegi que atempta contra la igualtat dels espanyols». Així, «tindre una llengua pròpia i voler mantindre-la i normalitzar-la» és interpretat com a «voler ser més que la resta d'espanyols» (p. 140). Finalment, voler tindre «privilegis» equivaldria a *falta de solidaritat*. ¡Que humà que és el nacionalisme espanyol (i que inhumans que són els *antiespanyols*)!

Lògicament, la reducció d'Espanya a la Corona de Castella fa que el castellà siga presentat com a la *llengua comuna* dels espanyols. Les altres llengües són, en el millor dels casos, una cosa purament local, *regional* (p. 141).

El segon mecanisme de dominació que comentarem és «la *metonímia identitària*» (p. 142). Consistix en sentir satisfacció per qualitats atribuïdes a Espanya, encara que u no les tinga (com ara quan un pobre es sent satisfet davant de l'afirmació *Espanya és u dels països més rics del món*).

Aplicat als valencians, significa que, si una cosa és bona per a Espanya, és bona per als valencians. Eixa «estructura mental» és important per a explicar per què «als valencians els costa especialment adonar-se de l'existència de conflictes

d'interessos entre l'estat central i la societat valenciana» (p. 143): en definitiva, no és fàcil percebre que el centralisme espanyol és perjudicial per als valencians.

Quan és obvi que un fet no és bo per als valencians, el nacionalisme espanyol intenta amagar la subordinació apel·lant a *fer sacrificis* i *ser lleals* a Espanya: «Ser lleial a Espanya significa subordinar els interessos propis als de l'estat central, el rei, Madrid, o qualsevol altre subjecte que en eixe moment siga entés com a representatiu d'Espanya» (p. 144). Eixe mitjà s'usa per a oposar-se als catalans, que *no serien lleals*. Mezquida constata que apareix en l'himne de l'Exposició («ofrenar noves glòries a Espanya»). A més, com que «si Espanya guanya guanyen els valencians, a la llarga els sacrificis repercutiran de manera positiva en la societat valenciana» (p. 144).

7.6. APLICACIONS DE LA TEORIA

La ciència aprofita per a entendre la realitat. En el cas de les ciències humanes, la comprensió de la realitat és un mitjà formidable per a canviar aspectes negatius. I això fa el polític valencià. En haver descrit «els principals conceptes i les principals estructures en què es basa el marc cognitiu-identitari espanyol», ho aplica a actuacions del valencianisme.

El grau de formació que ha predominat feia que, sovint, parlàrem mirant-nos el melic. Però cal mirar cap als interlocutors (quins sentiments i quines idees deuen tindre). En el cas nostre, els mecanismes descrits són «útils per a plantejar un discurs en clau valencianista que penetre millor en eixa majoria de valencians que se senten còmodes instal·lats en el marc cognitiu-identitari espanyol» (p. 144).

Mezquida fa una operació magistral: transcriu un fragment que representa com parla sobre el finançament un valencianista que no té en compte com pensen i senten la majoria de valencians; mostra quins efectes tenen expressions concretes en la ment del receptor i, finalment, diu quin parlament permetria

combatre la ideologia espanyolista de molts valencians, encara que els fets exposats són els mateixos en els dos fragments (p. 145-152). És molt recomanable que els lectors es passegen per les pàgines dites i, ací, em limitaré a transcriure la versió del melic i la formulació que és solidària amb les creences i els sentiments de l'interlocutor:

El País Valencià necessita un nou model de finançament. Des de fa 300 anys el nostre poble s'ha vist perjudicat pel centralisme espanyol que ha espoliat els valencians mitjançant una fiscalitat injusta. Amb la democràcia la situació no ha millorat, de cada X euros que ixen del País Valencià Y ja no tornen. Espanya maltracta els valencians. Això suposa un atemptat contra el nostre autogovern i la nostra autonomia econòmica. És de justícia que els diners dels valencians es queden a casa nostra i es reinvertisquen ací. Per això ens convé una agència tributària pròpia i un model de finançament en règim de concert econòmic com el que tenen els bascos i els navarresos. A més, Espanya té un deute històric amb els valencians que hem de reclamar en defensa dels interessos del nostre poble (p. 145).

Ara, l'alternativa que deriva d'aplicar l'anàlisi de l'espanyolisme centraliste:

Necessitem un nou model de finançament autònom. L'actual model és profundament insolidari i està provocant greus desigualtats entre els diferents territoris d'Espanya. Els valencians, per exemple, estem per davall de la mitjana del PIB espanyol i malgrat això som contribuïdors nets. Entenem que Madrid està sent deslleial amb molts espanyols, entre ells els valencians. Hem fet molts sacrificis i ara necessitem que s'aplique la solidaritat amb justícia i sense privilegis. Temem que, si es continua privilegiant unes comunitats sobre unes altres, s'acabe produint una fractura social entre els diferents territoris de l'Estat. Per a evitar això i per a posar fi als greuges entre comunitats proposem per al nostre cas la creació d'una agència tributària valenciana que es faça responsable, recapte

eficientment els impostos i equilibre les finances valencianes per a poder tornar a contribuir de manera solidària en el futur, com hem fet sempre (p. 148).

El nostre autor oferix encara una segona versió, que respon a adoptar un marc diferent, «més favorable als objectius propis» (p. 149).

Convé notar que, per molt important que siga en el llibre que comentem l'anàlisi del nacionalisme espanyol, Mezquida té constantment en compte que la part negativa (el camí desconstructiu) ha d'anar precedida de la part positiva. La primera condició que assenyala per a incidir en els interlocutors és haver desplegat «un marc cognitiu-identitari alternatiu en clau valenciana (p. 144).

El polítleg valencià posa un exemple de parlar sobre el valencià i el castellà des de la perspectiva del receptor («Les dues llengües són espanyoles i, per tant, han de tindre el mateix estatus»). A partir d'eixe exemple puntual, observa que necessitem «per a aquest tipus de qüestions, tan cabdals per al valencianisme, una profunda tasca d'estratègia i de reemmarcament» (p. 153).

Per una altra banda, partint del llibre *Sortir de l'armari lingüístic* (de Suay i Sanginés) posa la reivindicació de l'ús del valencià «en el marc de les minories discriminades» (p. 153-154), com ara dir que som valencianoparlants i que tenim dret a viure sense amagar com som. Els lectors trobaran reflexions ben útils sobre els inconvenients que té el nom *nacionalisme* i els avantatges de *valencianisme* (p. 156-158), així com *poble valencià* (i no *nació valenciana*, p. 158).

7.7. SENTIMENT NACIONAL: DE L'EXCLUSIÓ A LA INCLUSIÓ

Tots els factors de l'espanyolitat que hem vist fins ara s'han originat en el passat, i segueixen actuant en el present. Mezquida avança i mira cap al futur. Primer que res, recorda que la concepció històrica del sentiment nacional és excloent: si u pertany a un poble, no pertany a cap altre poble. També és possible

una jerarquització: el sentiment alt (que inclou la política, com ara ser espanyol) és l'important; el sentiment baix (reduït a la llengua, la cultura, el folklore) és purament *regional* (p. 167).

El sentiment nacional ¿seguix sent exclusiu (i exclouent)? La globalització del capitalisme va unida a un món canviant, incert i inhòspit, que dificulta «adquirir compromisos duradors». Els treballadors que viuen en eixe entorn passen d'una identitat sòlida o rígida a una identitat progressivament més líquida: «no és una identitat inamovible ni tampoc incompatible amb altres possibles identitats nacionals» (p. 168). Una persona pot sentir-se argentina, espanyola i basca segons en quin lloc es trobe i segons de què parle o amb qui parle (p. 169). A més, l'estat nació estaria en crisi (el capital és mundial, i també algunes problemàtiques, com ara el canvi del clima o les migracions, p. 169-171). Segons algun investigador, eixa crisi afavorix l'aparició de «moviments autonomistes o independentistes, de caràcter identitari» (p. 171).

Si ara unim els dos factors descrits, obtindrem que una part dels valencians viuen «en un món d'incerteses, un món que s'ha tornat inhòspit i canviant i que requereix, doncs, una suma d'identitats flexibles en els diferents àmbits de la seua vida que li permeten adaptar-se millor a les circumstàncies que l'envolten» (p. 172); unes identitats «no necessàriament incompatibles ni oposades [...], que no li exigiren una fidelitat unívoca, que li permeteren adaptar-se millor a l'entorn canviant» (p. 173).

Eixa situació ¿pot ser útil per al valencianisme? Per a Mezquida, la resposta és afirmativa (p. 173). Un exemple: «l'individu podria ser/sentir-se/actuar com a valencià quan es tractara la qüestió del finançament autonòmic [...] i continuar sent/sentint-se/actuant com a espanyol per a aquelles qüestions que considerara oportunes» (p. 175).

La veritat és que hi han molts factors al costat del polítleg valencià. Ací en tenim tres: si el valencianisme «explica que la identitat valenciana no és incompatible amb altres sinó perfectament combinable i substituïble per altres *segons el*

lloc, el moment i el context», no solament s'ajustaria «a les necessitats dels valencians del món globalitzat», sinó que obtindria dos beneficis més; en primer lloc, canviaria una concepció excloent (la que hi havia) per una concepció incloent; en segon lloc, posaria la persona en primer lloc, ja que «es fomenta la idea que la identitat nacional forma part del *ser* i el *sentir* propi de cada individu» (p. 175).

Mezquida encara n'indica un altre, d'avantatge: tot plegat permet «deslligar-se del pes de la fidelitat, de la *mala consciència*, del sentiment de traïció» (p. 175). Insistix que, actuant d'eixa manera, «no definim res que no estiga passant ja en el si de la societat valenciana» (p. 176). Posa diversos exemples en què un valencià ara es comporta en clau valenciana i ara en clau espanyola. I, tot seguit, acaba de clavar el clau:

Seria el valencianisme, i no cap altre moviment, qui donaria una solució còmoda i útil a la qüestió, sempre controvertida, de la identitat dels valencians. [...] A més, dotaria la identitat valenciana d'una voluntat d'obertura i inclusió que xocaria contra el mur de l'espanyolisme monolític rebec i contrari a compartir espais amb altres identitats en peu d'igualtat. Seria l'espanyolisme qui posaria les traves a ser, sentir-se i actuar com cada individu considerara més oportú en cada situació (p. 176-177).

Per a desplegar el projecte de canviar una adscripció nacional exclusiva i excloent, Mezquida es basa en tres fonaments: «Creiem que s'han de combinar tres eines discursives: el discurs del dret a decidir, el discurs de la utilitat i el discurs de la identitat com a indicador d'estatus» (p. 177).

«El discurs del dret a decidir» deriva de posar la persona en primer lloc: «l'individu té dret a decidir *què vol*, també *què vol ser*». Eixe fet lliga amb la revolta actual contra la pèrdua de drets i de llibertats: «l'individu reivindica el seu paper en el sistema polític i social, no es limita a ser espectador sinó que opta per ser decisor i, consegüentment, creador» (p. 177).

«El discurs de la utilitat» deriva de les relacions globals actuals, en les quals una persona pot necessitar més d'una identitat nacional. El nostre autor nota que la identitat nacional líquida pot ser eficaç per a acostar-se els valencians que només es senten espanyols i rebutgen la identitat valenciana (com ara en el canvi del finançament, p. 178-179).

Pel que fa al «discurs de la identitat com a indicador d'estatus», el politòleg valencià l'explica així:

La identitat s'ha convertit en el món globalitzat en una qüestió d'estatus social. Tindre més capacitat de triar entre diverses identitats implica tindre un estatus més elevat i el mateix a la inversa. Si apliquem això mateix a les societats, trobem que una societat que pot triar entre diverses identitats tindria un estatus més elevat que aquella que roman lligada a una única identitat (p. 180).

Resumim. La «identitat líquida» comporta avantatges importants. En primer lloc, la identitat nacional passa de ser excloent a ser incloent. En segon lloc, «l'adscripció o identificació amb la identitat valenciana no implica renunciar a res, no implica estar obligat a res». En tercer lloc, la identitat es torna «un instrument al servei de l'individu, que és qui s'ha de marcar els seus propis límits i ha de lidiar amb les seues pròpies contradiccions». Si hi han contradiccions entre dos identitats nacionals, la persona implicada es decantarà per «aquella identitat que més comoditats li ofereix: la que no li exigeix renúncies ni l'obliga a posicionar-se contínuament» (p. 181).

En quart lloc, la identitat líquida facilita que un projecte de construcció nacional (com és el valencià) siga interpretat com a «una proposta que pretén donar certeses davant l'actual context d'incertesa generalitzada». Tot plegat no és poca cosa. A més, Mezquida afegix: la proposta valenciana que esbossa està «basada en necessitats, en la raó, en la utilitat i el benefici, que respecta i protegeix, en lloc d'atacar, la identitat nacional sentida per l'individu com a pròpia» (p. 181).

7.8. EL CAMÍ DE CATALUNYA

El nostre autor dedica un apartat a Catalunya perquè constata que l'independentisme català ja ha aplicat les mesures descrites. En les eleccions de 1992, 1995 i 1999, Esquerra Republicana de Catalunya es quedà ancorada al voltant de 12 diputats. Si volien créixer, havien d'incidir en els immigrants i els seus descendents, tant els dels anys 50-70 com els més recents (anys noranta, p. 183).

El procés no era fàcil per la raó que «el nacionalisme català havia estat històricament un moviment amb un fort component ètnic» (p. 185), com va exposar Carod Rovira en el 2003: «Per desgràcia, alguns discursos essencialistes, tan carregats de bona fe com, de fet, absolutament primaris, formulen la catalanitat des de paràmetres inconscientment etnicistes» (p. 186). Per a «sumar les adhesions dels fills de la immigració» calia buscar «un projecte basat en la recerca dels elements comuns, una estratègia inclusiva que permetera al catalanisme en general i a l'independentisme en particular no quedar reclòs a espais minoritaris sinó ser un projecte a l'abast de la majoria dels ciutadans del país independent[ment] del seu origen, la seua llengua o la seua religió» (p. 186).

El mitjà per a aconseguir l'objectiu indicat va ser «un viratge cap a un model nacional cívic». Catalunya no es limitava a la llengua: «era el país de la gent que s'espavila, dels homes i les dones que han prosperat treballant, un lloc d'acollida i oportunitats, el país del benestar i la qualitat de vida material i democràtica, la terra dels emprenedors, dels projectes empresarials innovadors, de la modernitat, el pont entre Europa i la península Ibèrica...» (p. 187). El català «passa a ser venut com a llengua de convivència, llengua que aspira a ser nacional i no “dels nacionalistes”». L'esquerra independentista abandona el terme *nacionalisme* i «tracta d'identificar-lo exclusivament amb la dreta catalanista»; *nació* serà substituït per *poble*, *societat* o *identitat*; *dret d'autodeterminació* per *dret a decidir* (p. 188).

Partint de l'experiència dels exiliats (que arribaren a ser catalans i mexicans, catalans i argentins), també adopten el discurs de la identitat líquida (p. 188-189). El mitjà més potent seria *el dret a decidir*: «tu, individu, com a ciutadà que viu en democràcia no sols tens la capacitat sinó, a més, el dret a decidir». Eixa proposta «fusiona els dos elements cabdals –individu i capacitat de decidir— i els confereix un objectiu legítim: l'exercici d'un dret, i ho exposa tot com a solució a un problema: el problema català» (p. 190-191).

L'espanyolisme no ha pogut combatre la proposta dita «perquè connecta directament amb el pols del moment actual i hi presenta una solució a un problema enquistat en els termes que la ciutadania reclama». Per a la majoria dels catalans, «és l'independentisme qui ofereix solucions i respostes a l'altura de les circumstàncies; l'espanyolisme, en canvi, es limita a negar la solució i no aporta cap alternativa» (p. 191). Com que el projecte nacional va unit a necessitats socials, «explica com la independència podria servir per a solucionar-les: infraestructures, finançament, retallades en educació i sanitat, serveis socials...». (p. 191). Per una altra banda, «la independència adquireix una doble utilitat: no sols dóna perspectives de solucionar els problemes sinó també de fer sentir els individus més segurs, sabedors que, com a col·lectiu, tenen un projecte entre mans» (p. 192).

Mezquida acaba notant que «la realitat catalana i la valenciana, pel que fa a qüestions identitàries, són molt diferents. El catalanisme i el valencianisme no tenen el mateix punt de partida ni s'enfronten als mateixos problemes» (p. 193). Sens dubte, podem aprendre dels catalans, però sense provincianisme: «Catalunya ha sigut sempre un espill en què el valencianisme s'ha mirat, cosa que no ha de ser dolenta sempre que no implique caure en l'emmirallament excessiu» (p. 193).

La lliçó que més hauríem d'aprendre és el «procés estratègic»: durant anys, el moviment independentista ha treballat i «ha sabut reinventar-se i elaborar un discurs que l'ha dut de corrent minoritari a moviment de masses. [...] És eixa via estratègica la que el valencianisme faria bé de tindre present» (p. 193).

8. MEZQUIDA EN L'EVOLUCIÓ DEL VALENCIANISME

8.1. DEL DESERT A UN FUTUR POSSIBLE

Crec que el llibre ressenyat té tres aportacions clares i delimitades: per què el valencianisme no reïx en el postfranquisme (1); quines condicions s'han de donar per a que el valencianisme de Compromís avance (2) i quin camí podria assentar la recuperació dels valencians (3):

1. Reflexió sobre el fracàs del valencianisme polític en el postfranquisme.
  - a. Primera causa del fracàs: no haver focalitzat la identitat i la voluntat dels valencians.
    - i. Error corregit progressivament a partir dels noranta.
  - b. Segona causa: tindre una visió d'Espanya que posa la major part dels valencians en contra.
    - i. A més, l'espanyolitat alta dels valencians s'ha accentuat.
2. A partir del 2011, Compromís qualla.
  - a. Condicions per a seguir avançant des de la perspectiva del valencianisme:
    - i. Canviar la concepció decimonònica de les nacions.
    - ii. Aprofundir en l'estudi del nacionalisme centraliste espanyol.
  - b. Els dos mitjans anteriors permeten canviar la visió d'Espanya i, sobretot, la manera de parlar als valencians.
3. Camí que podria fer quallar la recuperació del poble valencià.
  - a. Fusió entre el valencianisme, la justícia social i un humanisme democràtic, de manera que al capdamunt estiga el respecte a la persona i als pobles.

Per a completar la valoració del llibre de Mezquida, l'hauríem de posar dins de l'evolució del valencianisme. Com que no sóc historiador, faré eixa operació

amb dades personals. En el 2011, dos valencians (Joan Senent i jo) vàrem assistir a la concessió del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes a Albert Manent (1930-2014). En acabar-se l'acte, vaig dir al fill (Jordi Manent, que era qui ens havia convidat) que el conjunt de la cerimònia m'havia commogut. La causa és que havia vist que l'homenatge a son pare no era solament un reconeixement personal. També era un aplaudiment a una generació de catalanistes que, al llarg de la vida, havia fet realitat el seu somni: fer avançar d'una manera molt significativa la recuperació del poble català.

El panorama català contrasta amb les generacions de valencianistes que vàrem nàixer en el franquisme (entre 1939 i 1975). Com he dit, faré la descripció amb vivències personals. Al final dels setanta, jo estava en el Partit Socialiste d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (PSAN), a pesar que veia que eixe partit tenia un objectiu final (construir un estat socialiste) però no tàctica ni estratègia (per quin camí podíem avançar des de la societat valenciana d'aleshores cap al punt a què volíem arribar). En les eleccions de 1979, vaig participar en diversos mítings d'una coalició (Bloc d'Esquerra d'Alliberament Nacional), i comproví que no solament no teníem tàctica ni estratègia: també vaig vore quina distància tan enorme hi havia entre la poca gent que venia als mítings i nosaltres. El valencianisme en què jo em trobava no tenia ni estratègia ni poble. I, sense poble, ¿com podíem avançar? Només teníem il·lusió.

Les limitacions dites varen determinar que una part dels valencians que estàvem en el PSAN participàrem des del principi en la creació del precursor del Bloc Nacionalista Valencià (la Unitat del Poble Valencià, UPV, 1982). Calia construir una organització política valenciana que convencera els valencians, començant per la població de cada valencianiste. En cada elecció municipal, sabíem quants regidors tréiem i en quines poblacions: una trentena en 1983, el doble en 1987, cap a 90 en 1991. Era poc: molt poc. I és que aleshores no sabíem que només amb la variació geogràfica no ens guanyaríem la confiança d'un sector significatiu dels valencians. També eren necessàries les modificacions que

exposa Mezquida en el seu llibre. La UPV treia algun regidor a on els candidats eren persones tan valuoses que per a una part dels electors estaven per damunt de les ideologies polítiques.

Però, a pesar d'uns resultats tan pobres, seguïem i seguïem. Recorde un dia que, amb més de noranta anys, el meu avi (que era un valencià pla i honorat que confiava en el nét) m'abonegà perquè el partit a qui li recomanava que votàrem no obtenia mai bons resultats: «Xiquet, ¿quan eixiran els nostres?», em va dir un poc dolgut. Crec que això és una fotografia de no pocs valencianistes fills de la dictadura: hem caminat desert amunt durant la major part de la nostra vida (1976-2015).

Això no obstant, a mesura que la dreta espanyola governava en les Corts valencianes i en les espanyoles ha anat avançant i assentant-se una convicció que, cap a 1980, pareixia impossible: un sector dels valencians ha començat a vore que l'estat espanyol no és la nineta dels ulls, sinó una realitat prou diferent; més que per a afavorir la gent, actua per al benefici d'uns pocs. En eixe marc, cal dir-ho: per a assolir «que els nostres ixquen» (com deia el meu avi), han sigut útils aquells regidors valencianistes aconseguits amb tanta suor; i també han sigut positives les lliçons que els valencianistes dels huitanta i els noranta tréiem davant de cada derrota.

8.2. CANVI GENERACIONAL EN EL VALENCIANISME: FAVORABLE

En el marc descrit, puc explicar per quin motiu la lectura del llibre ressenyat ha sigut emotiva per a mi. No solament és el fet que Mezquida representa una generació molt diferent de la meua. Hi han dos factors més. La persona s'esforça i treballa per a que els seus descendents tinguen unes condicions de vida més favorables. I, en els nostres dies, la il·lusió i l'esperança dels valencianistes jòvens té un fonament immensament més gran que el que teníem els de la meua generació enmig d'un desert.

Ara: l'alegria més gran és una altra. És comprovar el grau de formació, de capacitat analítica i de reflexió que tenen els valencianistes nous. Nosaltres no teníem ni tàctica ni estratègia. Per contra, el polític valencià subtitula el llibre «Una anàlisi estratègica», usa sovint el nom *estratègia* i l'adjectiu *estratègic*; i reivindica la importància d'eixe factor: «cal intel·ligència, pedagogia i sobretot –no em cansaré de repetir-ho– estratègia» (p. 9).

Sí, els de la meua generació hem passat la vida travessant un desert. En canvi, la generació d'Amadeu Mezquida podria ser entre els valencians igual que la d'Albert Manent entre els catalans. Per a mostrar que no parla només el meu desig, exposaré unes dades del llibre que no he comentat en la part prèvia.

8.3. UNA FÓRMULA BEN ÚTIL: MODERACIÓ + PRUDÈNCIA + INTEL·LIGÈNCIA

En l'estudi de l'espanyolisme, hem vist que l'autor valencià no actua com els elitistes, sinó d'una manera humana i solidària: mirant en els ulls dels interlocutors. El fet de tindre ben en compte la persona amb qui parlem fa ser moderat i prudent. A més, no hem de negar ni deixar en ridícul a qui hauríem de voler convèncer: «no podem caure en l'errada de rebutjar conceptes que tinguen una àmplia acceptació en la societat, no s'ha de caure en la negació o la ridiculització» (p. 159). Si al camí de ser moderats i prudents afegim la intel·ligència (que apareix sovint en el llibre ressenyat), podem obtindre molts beneficis. El conjunt de l'obra és una mostra de l'afirmació i, tot seguit, descriuré una reflexió que fa tornar a llevar-se el capell.

Mezquida es pregunta si seria possible superposar l'eix centralisme-autonomisme i l'eix status quo-regeneració, ja que l'impuls més fort que ara té la regeneració afavoriria l'expansió de la identitat valenciana (p. 162). Per a avançar cap a la superposició, nota que els dos eixos compartixen un factor bàsic: la capacitat

de decidir. En la regeneració, un objectiu central és que les persones puguen decidir qüestions enfront de les institucions de l'estat. En el valencianisme, la capacitat de decidir s'aplica al poble valencià davant del govern centraliste. En definitiva, més democràcia i més bona també comporta més autogovern. La qüestió és que les decisions no les prenga un Madrid-búnquer, sinó «la ciutadania valenciana empoderada».

Si es produïra eixe procés, el resultat seria que «passaríem de dos marcs separats a dos marcs íntimament lligats, integrats en un de sol» (p. 163-164). A més, el polític valencià nota que hi ha un factor que reforça la fusió descrita: el principi de subsidiarietat («qualsevol assumpte ha de ser resolt per l'autoritat més pròxima al problema»), principi que està «considerat un dels pilars rectors del funcionament de la Unió Europea» (p. 165).

Munyim les dades anteriors. Si un partit polític és capaç de parlar d'una manera que atraga tant els «valencians conscients» com els valencians que volen una societat més justa i més democràtica, ¿no és cert que podria tindre una incidència enorme? Realment, el valencianisme nou pot ser un mitjà molt eficaç per a que els valencians augmentem d'una manera significativa la consciència de ser un poble i la voluntat de ser solidaris entre nosaltres i amb els altres pobles. La muntanya desèrtica de la meua generació portava al camí del valencianisme nou cap a una vall verda: com la Ribera o la Plana, com les vinyes dels Alforins o del Vinalopó, com l'Horta d'Oriola o els carxofars de Benicarló.

